

4

Gewezen windmolen te Kapelle-op-den-Bos.

MOLENNUMMER

't Vaartland

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

1976 ● 4e JAARGANG ● Nr 2

Verantwoordelijke uitgever : H. Van de Ven, Westvaardijk 21, 2920 Kapelle-op-den-Bos Drukkerij G. Binat, Brusselssesteenweg 47-49, 2940 Zedelgem

't VAARTLAND

heeft «ruilverkeer» met :

- Natuurpark Het Broek, Tisseltse steenweg 56, 2660 Willebroek
- Gemeentekrediet van België, Panhecolaan 44, 1000 Brussel
- Heemkring 't Kaaskot, Dorstveld 16, 2820 Bonhelden
- Société d'Archeologie de Binche, av. Wanderrepen 94, 7130 Binche
- Archologische Kring van Mechelen, Varkensstraat 5, 2800 Mechelen
- De Krijter, Ad. Mortelmansstraat 40, 2220 Wommelgem
- Erf en Heem, Kerkhoflei 140, Pasbrug, 2580 Sint-Katelijne-Waver
- Jan Vleminck, Molendreef 25, 2120 Wijnegem.
- Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en omgeving, L. De Brouchèrelaan 35, 1080 Brussel.

't VAARTLAND

Jaarabonnement : 175 fr. — Los nummer : 50 fr.

Belangrijk : Alle korrespondentie omtrent het tijdschrift dient gericht aan :
H. VAN DE VEN, Redactiesecretaris
Westvaardijk 21, 2920 Kapelle-op-den-Bos.

VERANTWOORDING

Het molenthema dat in onze samenleving eertijds zo'n belangrijke rol heeft vervuld — zowel in de economische orde, het landschap, het volksleven, in onze literatuur en de plastische kunsten — kreeg in dit tijdperk nog zijn verantwoording niet.

Met dit molenummer willen we hieraan tegemoet komen, nu zeker in dit jaar der landschappen.

In gans het Vaartland en Klein-Brabant is er geen enkele mohikaan van deze edele vrienden overgebleven.

Onze bedoeling is daarenboven, naarmate we over voldoende historische dokumentatie en econographie beschikken, een bijzondere publi-

catie te brengen over onze Vaartlandse en Klein-Brabantse molens. **Wie helpt ons daarbij ?**

Ook over de getijde-waermolens, die hier in ons stroomgebied gevestigd waren, zullen we trachten geregeld verdere informatie te brengen.

In het volgend Vaartnummer, dat als «Blaasveld»-nummer is bedoeld — en dat gebracht wordt ter gelegenheid van de historische dag die in deze gemeente gepland is voor begin september — brengen we als hoofdthema een uitgebreid werkstuk over «De molen van Blaasveld en het maaldersgeslacht Van Breedam». Zeer waarschijnlijk wordt er tevens een molententoonstelling opgebouwd.

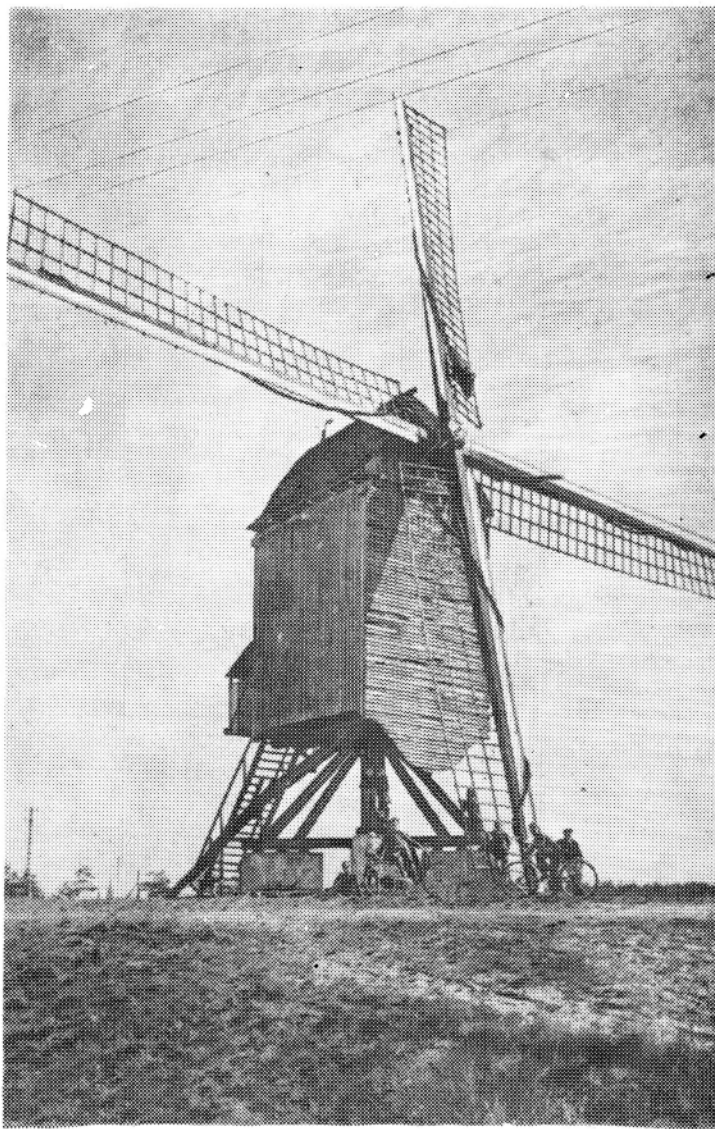
Jos De Keersmaecker
voorzitter

Onze Windmolens

Er is reeds in een omvangrijke literatuur geschreven over de historie onzer molens en hun enorme rol die ze in onze economie, in onze plastische kunsten, in onze letterkunde, in de muziek, in ons volksleven en ons landschapsbeeld hebben betekend. En dat vertegenwoordigt dan een geweldig kapittel in ons kultuurbezit. Het is er niet uit weg te cijferen. In Engeland, Duitsland, Frankrijk zelf en dan in Nederland, dat in grote mate zijn economische bloei aan de molens te danken had, werd er van hogerhand heel wat meer gedaan en verwezenlijkt voor het «**Molenpatrimonium**», dan dat bij ons tot nog toe gedaan werd.

Er is daar meer bewustheid en interesse voor wat het behoud der molens en het kultuurlandschap betreft. En wie kan ten slotte Holland indenken zonder zijn klapperende, wiekende molens.

En toch was Vlaanderen eens het eerste en bloeiendste molenland «**Flandria Molendina terra**». Ze blijven de getuigen van een roemrijk

...hij schiep de eenzame vlakte tot iets oneindigs...

verleden. Ze zijn een wonderbaar en indrukwekkend element uit ons kultureel bezit. Ze waren de eerste machine en vertegenwoordigden de eerste industrie. Ze waren een levensbedrijf, een factor in de sociale en economische orde van eerste rang. Ze behoren tot de merkwaardigste technische verwezenlijkingen van ons voorgelacht.

— «De Vlaamse molenbouwer, van dit voor die tijden een wonder van techniek, was de beroemdste van het westen. En de standaardmolen, dan vooral, blijft de ereplaats bekleden als het meesterwerk van de houtbouw uit onze geschiedenis, aldus Dr. J. Weyns. —»

Ze waren daarbij het sieraad en de glorie onzer landouwen. Maar het eens zo pittoreske landschap is vlak geworden, vervreemd, zoals gans het uitzicht van deze tijd, zielloos, strak en hard, als zijn beton en staal.

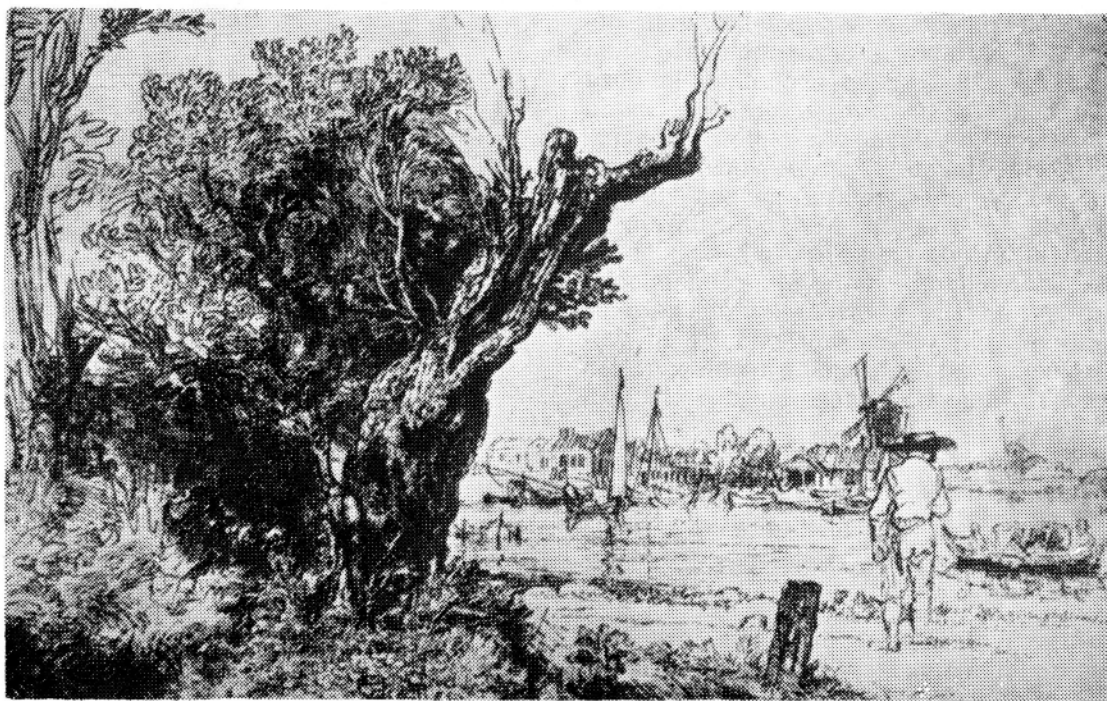
— «Aan de omliggende dingen, zegt de Lassin, gaf de molen door zijn aanwezigheid een bijzondere kleur. De eenzame vlakke schiep hij tot iets oneindigs, achter zijn silhouet wordt de einder onpeilbaar diep. —»

Bezie een landschap waar een molen staat, bekijk het nadien wanneer hij geveld is en verdwenen. Het is hetzelfde niet meer. Een dorp : verwijder er de molen uit en het is alsof er een stuk van zijn wezen uit losgerukt is. Verwijder de torenspits en wat blijft er van het dorpsbeeld en de dorpsinnigheid over ?

De molen en de kerktoren bepaalden het dorpsbeeld.

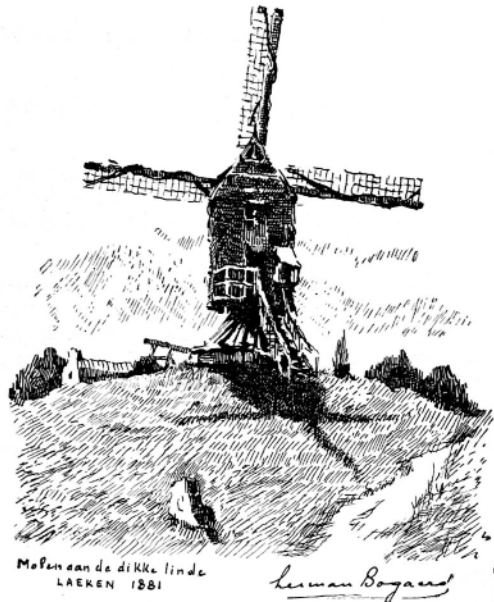
De molens waren onze vertrouwde vrienden en een brok onvervangbare folklore. Ze blijven eeuwig voortleven in onze kunst, in de talloze familienamen, spreuken, legenden en vertellingen, en in de toponymie. Geen dorp zonder Molenstraat, Molenweg, Molendries, Molendreef, Molenakker, Molenbeemd, Molenberg en dgl.

Wat zou onze literatuur, onze toonkunst en schilderkunst vooral, een heel stuk armer zijn, had het molenmotief er niet geweest. De grootste kunstenaars hebben het met voorliefde behandeld en geconterfeit : te beginnen met Rembrandt, Bruegel, Jacob Ruysdael, Hobbema, Jacob Smits, Dirk Baksteen, A. Souverys, Van Goch, Maris, Aart van der Neer, Van Leemputten, en die pleiade van honderden anderen.

Het molenlandschap werd ook door Rembrandt «geconterfeit»,

We denken aan Streuvels, Cyriel Buysse, Emile Verhaeren met zijn machtige symboliek en epische lyriek als in zijn visionaire geest de molens en de molenaars opdoemen. Dit voor de literatuur.

Hoe klinken ons nog die oude middeleeuwse molenliederen na zoals het 15e eeuwse :

Ic weet een molenarineke
Van herte also fijn
In alle deze landen
En mach gheen schooner syn.

Rijck God ! Mocht sy my malen
Goed coren soud ich haer haelen,
Wou sy mijn molenarineke syn !

of aan die «Wise van Claes Molenaar».

Wie vergeet de onsterfelijke Franz Schubert, die het hoogtepunt van zijn romantische lyriek bereikte in de cyclus «Die Schöne Müllerin» ?

We weten : de molen zijn rol als economische factor is reeds lang uitgespeeld. Wat de elementen, de brandstichtende legerbenden, zoals deze van Martin Van Rossum, Lodewijk XIV en de twee nefaste wereldoorlogen niet vermochten en een futloze cultuurpolitiek, heeft de moderne techniek gedaan gekregen. Hiertegen had de molen geen schijn van kans meer. In heel Klein-Brabant is geen enkele molen overgebleven, spijs onze inzet om er een paar te redden. In heel het arrondissement Mechelen is er nog slechts één laatste mohikaan, deze van Buggeneinde te Heist-op-den-Berg. Droevige vaststelling.

Ook deze molen speelde een enorme rol in onze economie.

Van de meer dan 400 windmolens die de provincie Antwerpen ooit telde zijn er amper een dertigtal overeind gebleven. De aftakeling van dit schraal restant gaat onverminderd voort. En er zal binnen afzienbare tijd weinig of niets van over blijven en nog maar alleen als een «curiosum» te zien blijven te Bokrijk, indien de bevoegde instanties hier hunne plicht blijven ontwijken. En dat verdienen in geen geval onze nog overgebleven eerbiedwaardige vrienden : «onze aantrekkelijkste en romantischste monumenten».

Allerwegen zijn we de getuigen van het vernietigen van de ons omringende natuur. In de plaats krijgen we een openbare vuilnisbelt. Het ademen zelfs wordt met de dag moeilijker. Doch niet alleen de natuur, maar het ganse landschapsbeleid — zo profaan als suoraal — met zijn schat aan waardevol en esthetisch cultuurbezit wordt gestadig en cynisch bedreigd. En de verantwoordelijke instanties geven meer dan eens blijk van een onduldbare laksheid. Want is het zo ! — dat de grote belangen de politiek dicteren ? — Het geldt ook voor onze molens,

het meest pittoreske element in ons landschap en de roem van de technische vaardigheid onzer Vlaamse ambachtsslui.

Het is een urgente noodzaak met alle ter beschikking staande middelen te ijveren voor het behoud van wat er ons nog overblijft van deze getuigen van dit illustere verleden. Wat waardevol is mag voor onze generatie en de komende geslachten niet verloren gaan. Wat maakt ten slotte de grootheid en de waarde van een land en volk ?

De openbare instanties en de gezagsdragers moeten er van overtuigd worden, dat ze door de openbare opinie eenmaal zullen gedagvaard worden, zo ze hun plicht blijven ontwijken. Waar miljarden worden versjacherd, volstaat het niet een paar onnozele centen in een be-rooide hand te stoppen.

De interesse voor de molens nochtans is intenser dan ooit. Dit konden we ervaren ter gelegenheid van de «**Nationale Molenexpo**», die we een paar jaren geleden te Duffel in het kasteel De Locht organiseerden. Onze bedoeling was niet alleen een omvangrijk en waardevol iconographisch kijkspel te bieden. Maar tevens dat het iets mocht bijdragen tot verdere en bredere bewustwording, en dat het een vermaan en noodsignaal zou zijn voor de verantwoordelijken. Een samenbundeling van krachten is vereist van allen die begaan zijn met de vrijwaring van ons patrimonium om een meer effectieve informatie en werking mogelijk te maken. Verspreide acties dienen samengebondeld en de strijd planmatig gevoerd. We mogen niet lijdzaam toezien, waar de verantwoordelijke organen en representanten in gebreke blijven.

We hebben het openbaar gesteld : Voor wanneer een nationale Molenraad ? Voor wanneer een nationaal Molenmuseum ?

En we besluiten met Aimé De Cort :

'k Bemijn de Vlaamse reuzenmolens,
die klapperwiekend — hel hoog,
in 't wijde landschap staan te pronken,
een lust voor 't hart, een lust voor 't oog !

Gegroet, aloude wondermolens,
Getuigen van ons dartle jeugd,
Gij borgt ons eeuwig zoete dromen,
en eeuwig gulle levensvreugd !

Jos De Keersmaecker

Verschenen literatuur en iconographie :
(in verband met de molens)

1. Jos De Keersmaecker : «Kempische Molens», oblong - uitg. C. De Vries-Brouwers p.v.b.a., Antwerpen, 1974.
2. Jos De Keersmaecker en Jos Lemmens : «Onze Watermolens», idem, 1976.
3. Jos De Keersmaecker : «Bij die Molen», uitg. Honduis-kring, Duffel, 1974.
4. Jos De Keersmaecker : «De getijde-watermolen aan de oude Schelde te Bornem». - «Beknopte inventaris van de Klein-Brabantse Molens» in «Spiegel van Klein-Brabant», 1971.
5. Jos De Keersmaecker : «De Meulen van Blaesvelt en het maaldersgeslacht Van Breedam», verschijnt als speciaal nummer van «Het Vaartland» ter gelegenheid van de Historische dag te Blaasveld, begin september 1976.

Over vroegere windmolens uit het Vaartland in een «notedop»

— **Willebroek**, nu industriegemeente bij uitstrek, bezat eertijds drie windmolens, Eén, opgetrokken in de Molenstraat, hoorde toe aan de familie Van den Bogaert. Een tweede bevond zich in de onmiddellijke nabijheid van het standbeeld «Louis De Naeyer», en de derde, bekend als «de molen van Monneke Maas, stond in de vroegere Nokkestraat, nu herdoopt tot Guido Gezellestraat.

— Tijdens de vijandelijkheden, begin september 1914, werd de windmolen te **Tisselt**, eigendom van burgemeester-molenaar Jozef De Block totaal verwoest. Van de gewezen molenaar René Robberechts (bezat tot voor enkele jaren een mekanisch molenbedrijf in de Hoogstraat) vernamen we dat er rond de eeuwwisseling, ook nog een molen «gestaan» heeft in de Hoogstraat. Die hoorde toe aan de grootouders van onze zegsman.

- Te **Battel** werd de stenen molen, toebehoorend en uitgebaat door de familie Verelst, in 1920 totaal gesloopt. Hij was zo vervallen dat hij een waar gevaar betekende voor «toevallige voorbijgangers» en «kijklustigen».
- Dat **Leest**, met haar beperkt aantal ingezetenen vroeger ook drie windmolens «rijk» was hoeft niemand te verwonderen. In het dorp waren immers haast uitsluitend landbouwers gevestigd.

Een lust voor 't hart, een lust voor 't oog !

De «Steine Molen», nabij de grens Leest-Kapelle-op-den-Bos, werd reeds voor het uitbreken van de eerste wereldoorlog buiten gebruik gesteld. De twee andere, waarvan een eigendom was van de familie Lauwers, gingen in de vlammen op tijdens de vijandelijkheden van wereldoorlog I.

- Tot voor enkele tientallen jaren bezat **Hombeek** nog een windmolen. Deze stond op het gehucht «Plein», in de Boomkensstraat. Hij werd er gebouwd in 1848, en is altijd in het bezit geweest van de maaldersfamilie Lauwers. In het jaar 1926 sloeg de bliksem in de molen ; tien jaar later werd hij afgebroken. Ter plaatse is nu een mechanische maalderij.

Een andere, opgetrokken langs de steenweg die Leest met Hombeek verbindt, en toebehoorend aan de familie De Keersmaecker

werd eveneens door Duitse soldaten in de loop van de maand augustus 1914, platgebrand.

Nakomelingen van de vroegere molenmakers, met name Teughels, worden te Hombeek en omliggende nog altijd vernoemd als «die van meulemakers».

- Over deze van **Blaasveld**, daterend van rond 1656 en die in februari van 1901 ingevolge een felle stormwind erg toegetakeld werd, zullen onze «Vaartlanders» een volledig historisch overzicht aangeboden krijgen in het e.v. nummer.
- De windmolen, nabij het kasteel «De Bocht» op het grondgebied van **Heindonk** bleef in gebruik tot de jaren '20. Hij hoorde toe aan de familie de Meester, die hem rond dit tijdstip verkocht aan een Mechelse familie. Enkele maanden later lieten de nieuwe eigenaars hem afbreken.

Klapperwiekend pronkt deze eenzaam in 't wijde landschap.

- Aangaande deze van **Heffen** volgende bijzonderheden :
 - a) tijdens de «gesloten tijd» (Boerenkrijg : 1798) slaagde de toenmalige maalder-eigenaar Verlinden, erin de «verdoken» pastoor van Heffen, E.H. Ceuppens te

waarschuwen van de aanwezigheid van Sansculotten in 't dorp. De «wiekenstand» redde hierbij het leven van de priester.

- b) in 1822, ingevolge stormweer liep hij grote averij op. Molenaar Verlinden liet hem herstellen en in 1923-24 was hij weer totaal heropgebouwd. Achtereenvolgens kwam hij in 't bezit van Karel Van Roy en van Maes (zoon van «Monneke Maes» uit Willebroek).
- c) ook deze molen werd door Duitse eenheden (1914-1918) in brand gestoken doch, dank zij het spoedig ingrijpen van de eigenaars en enkele burens kon de schade beperkt worden. Met zand kon de brand bestreden worden.
- d) volgens de laatste maalter, Candries, betrof het een houten graandwindmolen, opgericht op De Kouter, en dit reeds in de loop van de XIIIe eeuw. Gans vervallen werd hij afgebroken in 1930. Op de plaats waar de molen stond, bevindt zich nu een garage van de heer Candries, in de Befferstraat (grens met Leest).

WJW:111

Jan De Wit

1 Oktober 1914 : Tisseltse molenaar gefusilleerd

In de beginperiode van wereldoorlog I kende Tisselt, toen nog omringd door enkele forten van de Antwerpse verdedigingsgordel, ook enkele verschrikkingen. Immers : naast de kerk en het gemeentehuis die erg geteisterd werden, werden de dorpsschool en ook de windmolen totaal verwoest. De windmolen, opgericht in de Biezemansstraat (nu Stationsstraat) werd, zoals dat op vele plaatsen het geval was, moedwillig door de vijandelijke legers in brand geschoten. Daarbij verloren tijdens die bewogen dagen nog drie burgers het leven, namelijk Lodewijk Van Camp, Edward De Borger en Jozef Antoon De Block.

Deze laatste, te Tisselt geboren op 10-9-11840, burgemeester van de gemeente en eigenaar van vernoemde windmolen, werd zonder vorm van proces gefusilleerd. Van familieleden vernamen we hierover 't volgende relaas :

— «Wijl haast «gans Tisselt» op de vlucht» was, werd Jozef De Block, bij 't verlaten van zijn molen in de voormiddag van 28 september 1914, door enkele Duitse soldaten-verkenneren, die verschanst zaten achter de omheining van een nabijgelegen weide, zonder veel omhaal in de boeien geslagen. Bij een inspectietocht op de molen hadden de verkenneren immers een verrekijker gevonden... en het feit dat er ook enkele telefoondraden aan de molen vastgehecht waren sterkten in hen het vermoeden dat er ook op «deze» molen een spionagepost ingericht was, die «bediend» werd door de eigenaar. Het was wel een feit dat er gedurende enkele dagen een observatiepost was ondergebracht en de Belgische soldaten die bij 't naderen van de Duitsers zich dienden terug te trekken, hadden verzuimd het materiaal volledig weg te ruimen...

Jozef De Block werd dan ook gevankelijk overgebracht naar de kommandatuur van Londerzeel. Na drie dagen hechtenis, bittere beproevingen en diverse geselingen viel de uitspraak van «het proces» : doodstraf met de kogel.

Onder strenge bewaking werd hij naar de Bormstraat gebracht (grens Tisselt - Kapelle-op-den-Bos), waar hij in de onmiddellijke nabijheid van de Pastoriestraat (Kapelle-op-den-Bos) eerst zijn graf diende te delven.

's Anderendaags, op 1 oktober 1914, in de vroege morgenduren en onder neerkletsende regen, nadat hij eerst nog manhaftig geweigerd had geblinddoekt te worden, werd hij door 12 marinesoldaten gefusilleerd.

Op 15 oktober 1914 gaf de bezettende overheid de toelating het stoffelijk overschot te ontgraven. Na een uitvaartmis werd het bijgezet op het plaatselijk kerkhof.

Als blijk van diepe waardering en blijvende erkentelijkheid werd de vroegere Molenstraat, enkele jaren na de Wapenstilstand, herdoopt tot Jozef De Blockstraat (verbinding van de Stationsstraat met Willebroek-westkant van 't kanaal).

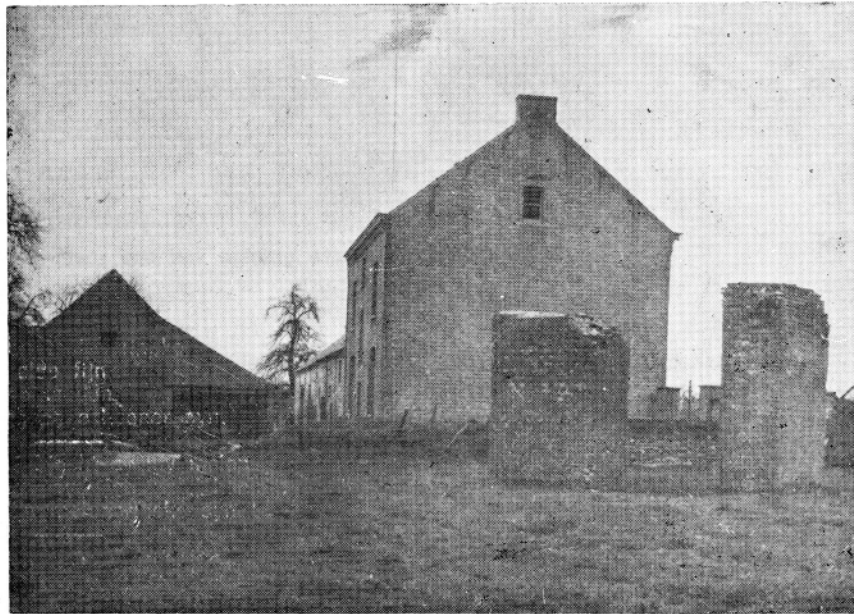
H. Van de Ven

«In den echten ouden steinen molen» (Leest)

Bejaarde Kapellenaren herinneren zich nog wonderwel de stenen molen, opgericht nabij de grens Kapelle - Leest, langs de Mechelseweg, enkele tientallen meter zuidwaarts van de spoorwegviadukt. Deze werd in 1807 gebouwd en, na zware stormschade, in 1912 gesloopt. De grondvesten en de 4 stenen pijlers werden enkele jaren geleden weggeruimd en in de onmiddellijke nabijheid ervan werd een electriciteitscabine gebouwd.

- a) In de steinen molen
- b) In de oude steinen molen
- c) In de oude echte steinen molen.

Een zekere onderlinge concurrentiegeest lag hierbij zeker aan de basis van de naamkeuze. En alhoewel ze opgericht waren in een weinig volksrijke omgeving floreerden ze buitengewoon. Immers, elke baas of bazin liet niets onverlet om klanten te lokken. Er ging, en dit gedurende jaren, geen weekend voorbij of er stond wat op 't programma. Naast kaartavonden werden regelmatig wedstrijden georganiseerd op de vogelpik, op de «schietbak», op de bollebaan en golfbiljart. Elk «etablissement» had daarbij haar

Puinenresten van de «Steinen molen» en gewezen molenaarswoning.

Het vroeger bestaan leeft echter onder de Kapelse en Leestse bevolking nog voort in de uitdrukkingen : «Bij-en Van de Staane meele». Trouwens, de familie Van Winghe, laatste bewoners van het molenaarshuis worden haast uitsluitend door iedereen vernoemd met toevoeging van «Staane Meele» achter de voornaam. En dat is ook het geval voor de nakomelingen.

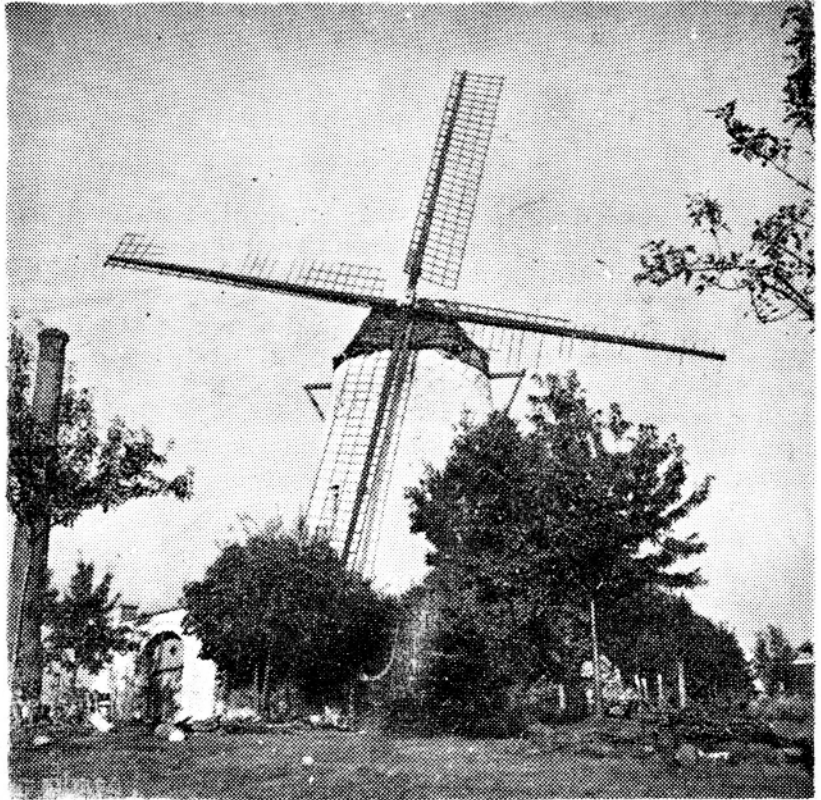
Persoonlijk herinneren we ons heel goed dat er zich in de onmiddellijke omgeving van de gewezen stenen molen drie staminekes waren, haast deur tegen deur, en die onderscheidelijk de naam droegen van :

«spaarkastje» en was de zetel van de ene of andere vereniging. En om 't jonge volk te «lokken» werd er op de zaterdag- en zondagavonden daarbij nog gezorgd voor dansmuziek.

Ingevolge overlijden sloten de twee eerstgenoemde inrichtingen hun deuren en dit enkele jaren na wereldoorlog II. «In den echten ouden steinen Molen» hield stand tot voor een tiental jaren.

H. Van de Ven

Over verdwenen windmolens in het Noord-West- Brabantse

Nog een stoere getuige van ons roemrijk verleden.

In «Brabant», het tweemaandelijks tijdschrift van de toeristische federatie, lezen we in een bijdrage van de hand van directeur M.A. Durwaerts, dat er rond 1961 in de provincie Brabant nog 47 windmolens stonden. Enkele ervan werden herschapen in herberg, bergplaats of jeugdlokaal. Het is algemeen geweten dat tijdens de eerste wereldoorlog de meeste windmolens door Duitse ulanen werden beschoten en in brand gestoken, daar algemeen vermoed werd dat er belangrijke verdachte observatieposten op ingericht waren. Alzo ontsnapte in onze noordwesthoek van de provincie slechts deze van Malderen uit de greep van de «vernielers». Zowel te Kapelle-op-den-Bos, Ramsdonk en Nieuwenrode ging de molen in de vlammen op. In deze drie gemeenten roepen slechts enkele namen en uitdrukkingen de herinnering ervan op. Zo is te Kapelle-op-den-Bos nog een Molenstraat en een Molenveld, te Nieuwenrode eveneens een Molenstraat, wijl de «Molenhoek» en «'t huis van de melder», beiden gelegen in een enig prachtig natuurdecor, voor geen enkele Ramsdonkenaar «onbekenden» zijn.

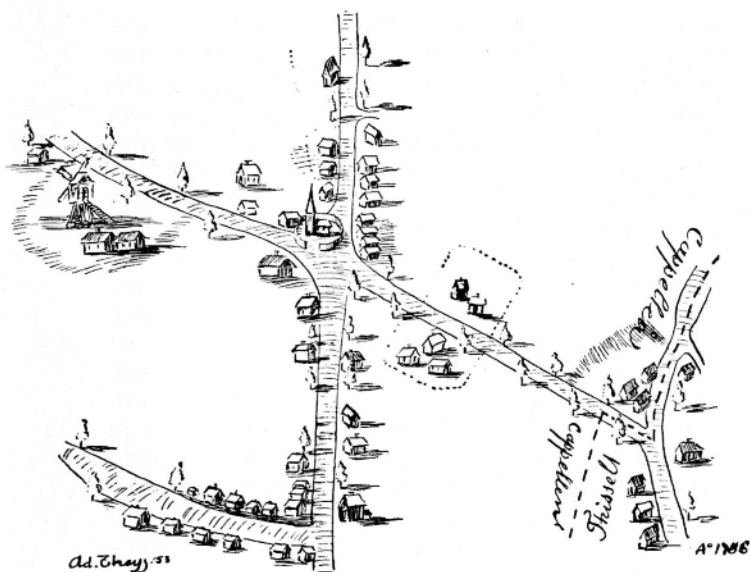
't Waren alle drie houten graanwindmolens, die op een berm opgericht waren. Ze draaiden,

met kruis en wieken, staart en windas op een verticale as. Over ieder van hen volgende nuttige wetenswaardigheden en bijzonderheden :

A. DE KAPELSE WINDMOLEN

Deze, vermeld in het «Dictionnaire géographique» (samengesteld door Ch. Meerts in 1845) en op de kaart van Wauters in «Histoire des environs de Bruxelles» (deel I - uitgegeven in 1855), was eertijds opgericht op een hoogte, «Molenberg» geheten, en dit langs de huidige Molenstraat, zuidwaarts van de Schoolstraat. Schuren en bergplaatsen bevonden zich langs de overzijde van de straat. Het eigenlijke Molenhuis ('t Wit Huis, in de volksmond) was opgetrokken in de nabijheid van de Sint-Niklaaskerk. Het werd een tiental jaren terug door het gemeentebestuur onteigend. Op de vrijgekomen gronden werd de huidige parking aangelegd.

In oude kronieken spreekt men reeds van een windmolen die voor de inwoners van Kapelle, Ramsdonk en Haaksdonk (gehucht Oksdonk) maalde.

Rond 1609 kwam hij in 't bezit van een zekere Armand Vincx en zijn huisvrouw Willemijne Snijters, die hem vervolgens weer verkochten aan Jan Van Asbroeck. In 1634 schonk deze laatste hem aan zijn zoon Jacob.

Gedurende de periode 1727-1750 wordt een zekere Peeter van Roye als maelder vernoemd. Maelder van Roy moet wel een hele rare gast en gevreesde vechtersbaas geweest zijn, wat t.a. blijkt uit volgende feiten : (verteld door geschiedschrijver, wijlen C. Thys)

— Op 6 september 1727 krijgt hij het in de herberg van schepen Jan de Ruysscher aan de stok met de toenmalige koster Gabriel Van Asbroeck en dit in verband met een «mis voor overledene». Van Asbroeck werd door de maelder erg toegetakeld. Gewapend met een glas sloeg hij er maar op los. Zijn tegenstrever **«deerlijk gequetst boven zijn kaecke»**, verloor er zelfs het bewustzijn bij. Een onderzoek werd ingesteld, en de heetgebakerde vechtjas van een maelder kon het gelag betalen.

In een dokument van het Rekenhof - N° 4746, lezen we dat in 1538 de erg «toegetakelde molen» wederopgericht werd, en dit, toen een zekere Jan Jacobs, maelder te Bornem, op 5 mei van vernoemd jaar van de «Domeinen» machtiging bekomt, tegen een cijns van vier Carolusgulden **«eenen wintmolen ende aldaer te mogen gebruycken den wint om te mogen maelen allerhande graen»**. Hieruit blijkt overduidelijk dat alles wat van niemand en van iedereen is, eigendom van de grondheer was, niet alleen de wind, ...maar ook het water. Ter illustratie bij dit laatste : zo betaalde Jacob van Molendonck in 1455 (Rekenhof - N° 4735) **«van 2 arcken in der becken (Sint-Niklaasbeek ?) aen zijn hof ter Capellen opten bosch staende omme dwater te leydenen in sine gracht als hijs behoeft (wanneer dit nodig is), jaerlicx te kermisse» drie denier Lovens** (vroegere geldstukken). Waartoe het gebruikte water moest dienen is ons persoonlijk niet erg duidelijk.

Werd het gebruikt om de grachten van zijn omwalde hoeve te voeden ?... Of werd het afgeleid naar de putten voor het roten van het vlas ?... Of werd het uitsluitend gebruikt voor het bleken van het linnen ?

In 1600 hoorde de molen toe aan een zekere Cornelis Van der Heyden. Deze laatste wordt in 1596 vernoemd als meier. De maelder van het dorp was eertijds immers een persoon voor wie iedereen eerbied en ontzag had. Hij behoorde tot de vooraanstaanden.

Kapelle-op-den-Bos : Molenstraat en gewezen molen.

— Een andere keer ; 't was op 28-12-1733, **«wesende Alderkinderendag»** was hij 's avonds tussen 7 en 8 uur, weer aan 't pintelieren in de herberg van Jan de Ruysscher, en dit **«met ontknooptenhemden aen den hals»**. Ook deze keer kreeg hij het aan de stok met een andere verbruiker, Jan Buelens genaamd. Op een bepaald moment trok van Roy zijn **«kasack ofte juppon»** uit en begon Buelens met de vuisten te bewerken. Tijdens de knokkelpartij slingerde van Roy zijn tegenstrever allerlei verwijten als o.a. «hoeren kint» in 't gelaat. De vechtpartij steeg ten top toen van Roy zijn rivaal met een

mes te lijf wilde. Een tweetal andere verbruikers, namelijk : J.B. Van Doorslaer en Jan De Ruyscher sprongen tussenbeide en ontrukten het wapen uit de handen van de «messenheld». Hierop werd deze laatste verzocht de gelagzaal te verlaten. Bij 't buitenstropelen riep hij tot de aanwezigen met krijssende dronkemansstem : **«ick geve den duyvel lijf ende ziele, ick ben verdoempt ofte daer en is geenen Godt mij oft Jan Buelens, J.B. Van Doorslaer ende Jan De Ruyscher moeten desen avondt van mijne handt sterven»**. Gelukkig bleef het maar bij bedreigingen.

Rond het midden van de 18e eeuw wordt de molen eigendom van de familie Van Hoeymissen. Een afstammeling-maelder, met name Karel Juliaan Van Hoeymissen droeg vanaf 1872 tot bij zijn ontslag op 13-2-1885 de burgemeestersjerp. Hij overleed op 7-3-1887.

kelders van de burgemeesterswoning. Op sluike wijze wist hij de «genodigden» in de vertrekken te loodsen. Na de flessen wijn, kwamen de frikadellen of balletjes en de gebraden kippen aan de beurt. Ook de schotels rijstpap bleven niet onaangeroerd. Dit onverwacht «nachtelijk bezoek» bezorgde de burgemeestersvrouw natuurlijk 's anderendaags heel wat narigheid. Dank zij de tegemoetkoming en de hulp van enkele buurvrouwen slaagde zij er tenslotte nog gedeeltelijk in met haar spijskaart klaar te komen. Naast de vele familieleden en genodigden zat ook onze «spuiter» Evert Larock aan de feestdis... Dagenlang werd natuurlijk door de vervolgen burgervader, in samenwerking met zijn veldwachter, naar een spoor van de ongenode smulpapen gezocht. Doch, ieder zweeg als vermoord. Slechts lange tijd daarna lekte het uit dat den «Evrard» heel het brein van de «grap» was geweest.

«Wit huis» en omgeving (kerk) rond 1960.

Vermeldenswaardig hierbij is wel het feit dat de geëerde Kapelse kunstschilder Evert Larock (1865-1901), als vriend van de burgemeestersfamilie er soms wekenlang te gast was. Trouwens, door oudere Kapellenaars hebben we meermaals horen vertellen dat hij tijdens de zomermaanden er verscheidene van zijn doeken «op de Molen» kwam afwerken. Zijn veelvuldig verblijf bij «de melder» werd ook regelmatig «omlijst» door vrolijke belevenissen en pittige anekdoten. Zo werd ons o.a. verteld dat op een vooravond van de kermis Evert enkele vrienden uitgenodigd had op een etentje in de ruime

Enkele jaren na de jongste eeuwwisseling werd de molen aangekocht door wijlen Jozef Liekens, afkomstig uit Tremelo. Veel jaren heeft hij van «de wind niet kunnen leven», want in september 1914 brandde hij totaal uit. Tijdens de vier jaren bezettingstijd natuurlijk geen spraak van enige heropbouw. Na 't afsluiten van de Wapenstilstand in 1918 verkocht de eigenaar de gronden en richtte in de onmiddellijke nabijheid van de vroegere windmolen een nieuw bedrijf op dat totaal mechanisch werd uitgerust.

**Op de Molenhoek te Ramsdonk !
Molenaarswoning en bijgebouwen bleven overeind.**

Ook deze was een levensbedrijf van eerste rang...

B. DE RAMSDONKSE WINDMOLEN

Noord-westwaarts, enige honderden meter van de dorpskom stond, langs kronkelende veldwegeltjes, en dit ook tot in september van 1914, hoog en bloot in de vier winden, de Ramsdonkse molen.

Woonhuis en bijgebouwen als stallingen en schuren waren in de onmiddellijke nabijheid ervan opgericht, zodat in feite molen en gebouwen één geheel vormden.

Volgens de molenaarszoon Karel Van den Broeck, gehuisvest langs de Bormstraat te Kapelle-op-den-Bos werd hij opgericht in het midden van de XVIIe eeuw. Bij de opruimingswerken werd t.a. een dwarsbalk aangetroffen waarin het jaartal 1643 vermeld werd. Typische bijzonderheid : van bij de oprichting tot bij het verdwijnen bleef de molen in het bezit van de familie Van den Broeck. Edward Van den Broeck was de laatste uit de lange reeks van Van den Broeck-molenaars.

De afgebrande molen werd ook niet meer heropgericht. Hij ook werd vervangen door een totaal gemekaniseerde, die in gebruik bleef tot enkele maanden voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog. Het molenaarshuis en bijgebouwen werden later verkocht aan een Brusselse nijveraar die het complex omvormde tot buitenverblijf en paardenkwekerij.

C. DE MOLEN VAN NIEUWENRODE

Over datum van oprichting hebben we spijtig genoeg geen nadere gegevens kunnen achterhalen. We zijn wel te weten gekomen dat hij in 1914 eigendom was van een zekere Frans Huysmans. Hij was opgericht heel even buiten de dorpskom, langs de huidige Molenstraat. Het oude molenaarshuis en bijgebouwen is eigendom en bewoond door de familie Th. Van den Broeck-Cauwenberghs. Het is ook geweten dat de grote schuur hierbij gedurende de bezettingstijd en dit tot bij de wederopbouw van de afgebrande dorpskerk als noodkapel ingericht werd. Van wederopbouw is ook nooit spraak geweest. Tijdens de jongste bezettingsjaren werd de «molenberg» opgeruimd, de vrijgekomen terreinen werden in percelen verdeeld en als bouwgronden verkocht.

H. Van de Ven

De molen van Ruisbroek

Als ik vertel dat heel wat inwoners van Ruisbroek hem — ik bedoel die molen — nog zien staan hebben, dan weet U meteen dat er nu geen molen meer staat. En om eerlijk te zijn, hij stond ook niet op het Ruisbroekse grondgebied maar vlak bij de grens op Puurs, op het Eikerveld. Iemand die de Molenstraat inwandelt en goed rechts houdt bevindt zich in Ruisbroek, maar de overkant van het straatje behoort al tot de gemeente Puurs. U moet het maar weten en binnen enkele maanden heeft het misschien ook weer geen belang meer als onze gemeente Puurs-les-Bains zal heten.

Als hij er nog gestaan had zou de molen ook geen natte voeten hebben gekregen bij de dijkbreuk van de Vliet, want de kouter bleef toen de enige toegangsweg tot onze gemeente.

Waarmee ik maar wil zeggen dat men vroeger ook wel wist waar men een molen moest plaatsen : hoog en droog waar er veel wind is.

Enkele jaartjes voor de laatste wereldoorlog, 't moet in 1935 geweest zijn, was onze molen niet meer in al te beste conditie. Fons Van Campenhout, voor alle mensen van Ruisbroek Tistenboer, knapte het karweitje op. Hij deed het niet alleen : met een koppel sterke paarden en enkele krachtige woorden haalde hij de houten molen naar beneden.

De laatste sporen, een betonnen bunkertje waar de Duitsers tijdens de eerste wereldoorlog een wacht- en waarnemingspost hadden, zijn nu verdwenen. De kinderen zullen er niet meer in spelen, er staat nu een nieuw landhuis.

Flor Segers

Een snuifje humor rondom het molenbedrijf

VAN «SCHEPPENDE MOLENAARS» EN «PLEZANTE MULDERSGASTEN»

Wie zegt dat Vlaanderen geen humor kent, heeft het glad mis. Van in de vroegste eeuwen van zijn bestaan als volk klinkt zijn gezonde geestigheid door in zijn rechtstaal en gewoonte-recht, in zijn raadsels en spreekwoorden, in zijn liederen en volksvertelsels, in al zijn geplogen-heden, tot in de kunst toe. Er is bovendien variatie : boertige - gezonde - vlakke - zoals in de «Boerten - Cluyten ende sotterneyen» naast de meer verfijnde humor, zoals in de «abele spelen». Want de Vlaamse poorter was in zijn glorie-tijd wel benijd om zijn weerbarstige kop-pigheid, maar ook om zijn waardigheid en gees-tigheid. Dat klinkt o.a. op in het «Kerelslied». Tot zelfs in zijn diepste vernedering en ellende heeft ons volk zijn lach niet verloren.

Zijn we ten slotte niet het volk van Bruegel en Tyl Uilenspiegel — de onsterfelijke geest van Vlaanderen ? Gans ons volksleven is door-zinderd door die schalkse gezonde lach. Is er

één volk dat zijn dikke bijbel vol spotgezegden bezit op land en dorp als dit van Jozef Cornelissen ?

En hebben we niet het geestigste en merk-waardigste dierenepos uit de wereldliteratuur «Van den Vos Reynaerde», waar de spreuk «de ene dief wordt door de andere bestolen», be-waarheid wordt, toen in de molen de worst van de slapende molenaar werd gestolen door Ty-baert de Kater.

Dat Cortoys claghet nu

Dats over menich iaer ghesciet
Die worst was mine, al en claghic niet
Ic hadse bi miere lust ghewonnen
Daer ic bi nachte quam gheronnen
Omme beiach in eene molen
Daer ic die worst in hadde ghestolen
Eener slapenden molenman.

(n./h. Comburgse Hs.)

Hoog op zijn molen, was de molenaar in dagelijks contact met de hemelmachten...

Het bewijst bovendien (\pm 1240) reeds het bestaan van windmolens en het gebruik dat op windmolens eetprovisie voorhanden was : worst of ham, voor de molenaar, die er des nachts werkte. Op een watermolen of in een roskot werd er enkel bij dag gemalen.

Vooraf bepaalde elementen uit de dorpsgemeenschap — met of zonder reden — waren het mikpunt van zijn spotlust. Onder deze waren het vooral : de kleermaker, de bakker, en de mulder en dan zeker de mannen waar dek buik om draaide en die leven van zijn zweet en er op uit waren hem uit te zuigen — die het vooral te verduren hadden. Want zegt de volksmond :

De bakker nept
En de mulder schept.

Maalders en bakkers
Zijn dieven en pakkers.
Den bakker uit den hoek,
die heeft te nacht geblazen,
de zemelen van zijn broek,
die hangt hij voor de glazen
gelijk 'nen peperkoek.

— Honderd bakkers, honderd maalders en honderd kleermakers, zijn driehonderd dieven.

— Steek een molenaar, een kleermaker en een wever in ne zak, trek er eenen uit, en gij zijt zeker dat ge nen dief vast hebt».

Van deze **Drievuldigheid** speelde de molenaar en zijn knechten wel een zeer voorname rol in dit bedrijf. Want naast de **kerk** waar de «paap» regeerde, was de **dorpsmolen** de voornaamste pleisterplaats, en het was daar «**het gesproken dagblad**» van die tijd. Maar roddel en leugen zijn ook welig onkruid.

In de molen en in de smis
Zijn de leugens gewis.

Reeds in de Middeleeuwen waren «**Kerkgang - en molengang**» — «**straatmaar en molenmaar**» synoniem van «**algemeen bekend**».

Van de andere kant was de molenaar niet alleen een benijd man, een geestigaard, de dorpsfilosoof die veel en alles wist, een geheimzinnige tovenaer, die hoog op de molen in dagelijks contact stond met de hemelmachten. Niemand heeft hem ooit machtiger beschreven als Emile Verhaeren. Maar die volgens de gangbare opinie soms wat te diep — tot met de ellebogen toe — het maalloon schepte met de molterschotel.

Oneerbiedig betitelde een muldersknecht zijn baas met «de Almachtige Schepper». Vele volksvertelsels als : «Waarom de maalders in de zakken scheppen ?». «Van de meulder die zijn ziel verkocht». «Van de meulder die schep-te». «Hoe komt het dat de meulders dieven zijn ?». Spot- en schimprijmpjes, houden hiermede verband, zoals bv. in het land van Waas.

Meulder — de peulder — de korendief !
De grootste zakken heeft hij lief ;
De kleine wilt em nie malen,
Omdat er em niks kan uit halen.

Meulenaars en bakkers
Die knoeien als rakkers

En een toppunt het volgende :

De meuleneir en de wisseleir,
De Woekereir en de tuiteleir,
Zijn de vier evangelisten van Lucifer.

— «Een maalder ging te biechten». 'k Zal U de absolutie geven, zei de priester, maar op voorwaarde dat ge uwen schepper wat korter maakt». Wat de maalder dan ook dêe. Doch in plaats van het blad wat te korten, verkorte hij de steel.

— «WAAROM ONS HEER OP DE MOLEN NIET IS ?» —

— Een maalder ging te biechten». «Ge moet dat te diep scheppen kunnen laten», zei de pastoor. «Hangt ne keer een kruisbeeld boven de tremel en ge zult die bekoringen uit uw gedacht zetten». Belofte van de maalder. Na n'en tijd komt de pastoor op de molen. «Welnu maalder en het Kruis ?». «Mijnheer pastoor», kloeg de maalder. «Ons Heer van den molen of ik van den molen. Want als de maalders niet mogen scheppen, worden ze zo arm als Job».

De pastoor had dan toch nog liever dat de maalder op de molen bleef.

Zo schepte de ene molenaar te diep en de andere liet ook «zijn mouw» meescheppen. Een goede mop leverde Dr. L. Crick uit het Memorie-Boeck van Daniel Leyniers uit Brussel...

— «1730. — van Dheer Proost van Affligem om te lachen, om de wapen van eenen mulder wuyt te belde(n). Vooreerst soude moeten afgebelt worden eenen **Windmolen** ende op het eerste zeyl — soude moeten staen eene **musse** ; op het tweede zeyl een **kraeye** ; op het derde zeyl eene **duyve** ; op het vierde zeyl eenen **haen**.

De explicatie is het naervolgende : «De musse die roep : «dief - dief». De kraeye die roep : «strop - strop -strop». De duyve die roep : «al toe strop - al toe». Den haen die schreeuwt : «laet hem craeyen». Dit is het oprecht afbeeldsel van eenen mulder». (E.S.B.).

Ook de sappige volksvertelsels zoeken een verklaring voor dit «odium» — dat op de mole-naars woog — zoals het volgende dat zijn afkomst maar van verdacht allooi vindt.

— In die tijd nl. waren er nog geen windmolens en er liepen reeds zoveel mensen op de wereld, dat er geen meel genoeg kon gemalen worden in de weerns of gewreven tussen de maalstenen.

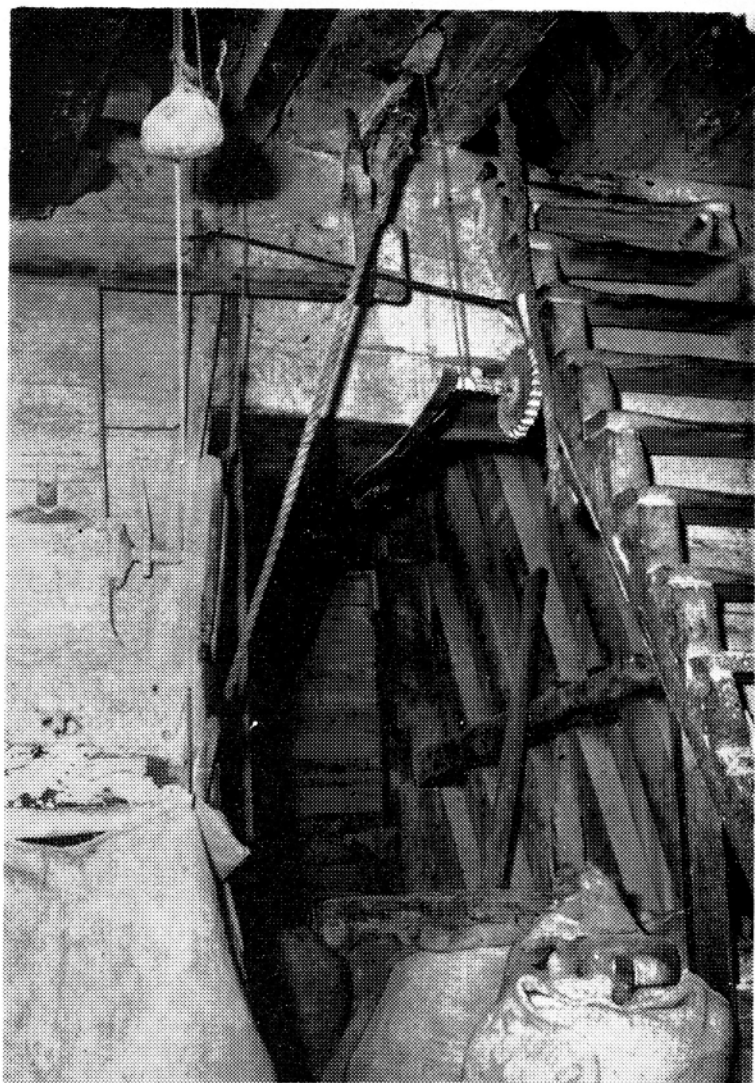
— «Op zekere dag zei Ons Heer tot Sinte Pieter terwijl ze op wandel waren dat hij een molen ging bouwen. Dat gebeurde en hij zette hem op nen heuvel — waar hij veel wind kon vangen.

Maar toen de molen daar klaar stond om te malen, was er niemand te vinden, die er durfde opgaan : hij daverde en waggelde zo geweldig dat geen mens het waagde hem te beklimmen.

— «Wacht» zei Ons Heer, «ik weet raad». Dicht bij stond een galg, waaraan men drie dagen te voren een oude dief had aan opgeknoopt en die in de wind hing te zwieren en te slingeren. «De spitsboef zal nu 't schudden en slingeren al gewend zijn», sprak ons Heer, «ik zal er een mulder van maken».

Zo gezegd, zo gedaan. Ons Heer gaat recht naar de galg, geeft die sjarel nen tik en plots is hij weer springlevend. Hij springt van de galg af, loopt als ne wind de molenstrap op en gaat aan 't malen.

Dat was de eerste mulder.

Zo ziet er de molen «binnenin» uit.

graag
onze medewerking
aan initiatieven
die
DE MENS
vormen
geestelijk verrijken
ontspannen
gezond vermaken

**konstruktie
j. lambrechts
ruisbroek**

LOUIS DE SMEDT

V A S T T A P I J T

A. VAN LANDEGHEMSTRAAT 93 - 105
WILLEBROEK

TEL. (031) 86 66 08
86 76 29

- ONDANKS INFLATIETIJD
GOEDKOPE TIJD
BIJ LOUIS TAPIJT !

Voor een mooie ingerichte keuken

VRAAG EENS PRIJS AAN

ILWA-keukens

- **alle combinatiemogelijkheden**
- **perfekte afwerking**
- **gratis prijsopgave**
- **verdelers over gans België**

SCHOOLSTRAAT 9

R u i s b r o e k - S a u v e g a r d e

TEL. (031) 86 60 25

OFFICIEEL VERDELER

VOLKSWAGEN - AUDI

Steeds de volledige gamma in voorraad

Garage **Vissers p v b a**

BTW 400.788.657

TOONZAAL GEOPEND TOT 20 UUR

KONINGIN ASTRIDLAAN 7-9
2 6 5 9 B R E E N D O N K

☎ (03) 86 86 10
86 64 70

STANDING DOOR KWALITEIT

dat kan alleen

RODAL

P. V. B. A.

Tegelfabriek van Noord-West Brabant

MEISELAAN 52 - NIEUWENRODE - TEL. : (015) 71 13 59 - 71 14 37

met haar 4 afdelingen : — VLOEREN
— SCHOUWEN
— CEMENTDALLEN
— SILEXDALLEN

Komt ook op zaterdag- en zondagvoormiddag genieten
van onze gans vernieuwde toonzaal !

LACHEN IN ONS BEROEP

Al eens een (auto) ongeval gehad ?
Dat ongeval schriftelijk doorgegeven ?
Gelet op mogelijke dubbelzinnigheden ?
Hierna enkele losse grepen uit bestaande ongevals-aangiften. Natuurlijk naamloos ! Aan U ze dubbelzinnig en/of komisch te vinden.

- «Tegenpartij stond stil voor het huis van zijn vriendin nr : 4».
- «Ik reed op de baan naar St. Niklaas, toen ik plots op een onverplichte koe botste».
- «Van uit mijn positie kon ik onmogelijk zijne linkerflikker zien branden hebben».
- «Ik heb inderdaad een meid en een werkvrouw, maar ik had toch gevraagd ze allebei te laten dekken. Mag ik U verzoeken na te gaan, of mijn agent zijn werk wel goed deed ?».
- «Hij botste tegen mijn deur. Mijn vrouw had het zien aankomen, want ze zei efkens ervoor : Pas op want die is zo zot als iet».
- «Hij knotste tegen drie stilstaande auto's en knots ik had het ook zitten».
- «Mijn echtgenote stond stil, en zonder dat ze het wist zat tegenpartij er van achter op. Het was een zware slag. Gans hare koffer was ingedrukt, en een stuk van haren uitlaat vond ze nadien nog in de gracht».
- «Zo zijn er mensen die wel een degelijke ongevalsangifte kunnen doen, maar die niet weten dat een autoverzekering, wel veilig, 10 % voordeliger in premie kan zijn».
- «En zo zijn er jonge zelfstandigen, die niet weten dat er mutualiteiten zijn, die hun, bij werkonbekwaamheid door ziekte of ongeval, tot 1.000 fr. per dag uitbetalen. Ja ! En dit tot hun 65 j. (6 dagen per week A.U.B. !) voor een bijdrage die de helft goedkoper is dan bij verzekeringsmaatschappijen».
- «En lach niet als wij U zeggen, dat 8 op 10 van die jonge beginnende zelfstandigen, door onwetendheid, zich verkeerdelijk in orde stellen met hun sociale-wetgeving-inschrijving en hierdoor duizenden franken teveel aan sociale bijdragen betalen».
- «En geef toe dat zelfs 90 % van onze jonge intellectuelen, hun meest interessante bronnen en formules van lening niet kennen... omdat het tenslotte hun beroep niet is».
- «Dat er verschillende jonge zelfstandigen zijn, die dringend een goed fiscaliteit-boekhouder nodig hebben».
- «Dat zij misschien aanvoelen, dat wij meer dan «alle verzekeringen» doen».
- «Dat wij inderdaad tegelijkertijd raadgevers zijn, voor alle problemen met financieel karakter, en dat een groot deel van die raadgevingen, gratis bij wijze van service, aan ons klienteel gegeven worden».
- «Dat wij ons hoofdbureau te 2638 Reet hebben - Clemenshoek 16, telefoon : (031) 88 20 31 en een speciaal bureau voor autoverzekeringen te 2650 Boom autostrade (Antwerpsestr. 258 - aan den barreel - Tel. (031) 88 40 48)».
- «Dat wij ook bijbureaus hebben te Leuven en te Brussel, en klienten in elke vlaamse stad en bijna in elk vlaams dorpje...

**Steeds welkom.
STAF SOMERS**

In naam van :
«GROEP STAF SOMERS-LAURIKS»

DE DYNAMISCHE

KREDIETBANK

BIEDT U DE

VOLLEDIGE GAMMA

VAN MODERNE

EN EFFICIENTE

BANKDIENSTEN :

zichtrekeningen, Eurocheque,
depositoboekjes, kasbons en
andere beleggingen, persoonlijke leningen, financieringen...

KREDIETBANK

waar U woont, waar U werkt, waar U winkelt !

Bel Meubel

UW MEUBEL

De best gekende en goedkoopste meubelzaak uit gans de streek
20 % GOEDKOPER

LOUIS BEULLENS-HERMANS
MECHELSEWEG 264
KAPELLE-OP-DEN-BOS (Oostkant)
TEL. (015) 71 14 03

Drie verdiepingen toonzaal — Ingang vrij
KREDIET KONTANT
Op aanvraag worden de cliënten thuis afgehaald,
zonder verplichtingen tot kopen

UIT SYMPATHIE

Ciny Bell

en haar orkest «SMACK»

FEESTINRICHTER : voor al uw bals en feesten,
alle inlichtingen adres BEL meubel

RESTAURANT ESPERO

AUG. VAN LANDEGHEMSTRAAT 67

2660 WILLEBROEK

TEL. (031) 86 85 10

Specialiteit :

PEPERSTEAK — MOSSELEN

SOCIETE CARBOCHIMIQUE

ASED n.v.

Gekorrelde stikstofmeststoffen

Vloeibare meststoffen «Tertrasol N»
en «Tetrasol N + P»

Complexe samengestelde meststof-
fen : Ecased en Tertre-Auby

Bladvoeding : Tertrel

Magnesiumoxyde onder gemicroni-
seerde vorm : Maneltra Magnesium

Handels- en landbouwkundige

RENAISSANCELAAN 12 — 1040 BRUSSEL

TEL. (02) 36 20 80 - (02) 33 01 73

Gestratificeerde KRASVRIJE
A A N B O U W K E U K E N S

3.100 fr. de lopende meter
nu in het bereik van **IEDEREEN**
dank zij de lage prijzen
en toch beste kwaliteit bij

WILLY OLBRECHTS

J. HAMMENECKERSTRAAT 44

KAPPELLE-OP-DEN-BOS — TEL. (015) 71 13 51

Alles wordt op maat gemaakt volgens uw
beschikbare plaats en al onze meubelen
zijn van binnen en buiten met gestratifi-
ceerde platen van eerste keus.

HARRY VERLINDEN

VAN LANDEGHEMPLEIN 14 WILLEBROEK

- OMEGA
- TISSOT
- RODANIA

ZOWEL UURWERKEN
ALS JUWELEN

ST-THERESIA COLLEGE

Veldstraat 11

2920 KAPELLE-OP-DEN-BOS

Tel. (015) 71 11 94 en 71 13 80

- **Basisschool :** 5e en 6e leerjaar

- **Oude humaniora :** Latijn-Grieks
Latijn-Wiskunde

- **Nieuwe humaniora :** Moderne
Economische
Wetenschappelijke A

Externaat

Half-internaat

Pasteitjes en vlaaien vindt U overal,
maar wil U eens iets fijn,
dan moet het van het modernste bakkertje zijn.

Als U er éénmaal hebt van genoten,
zult U beslist nergens meer kopen.

Proef en vergelijk de moderne kwaliteit
en U zegt onvermijdelijk :

Oh, hoe heerlijk fijn,
dat kan niet anders dan van Freddie zijn !

BROOD- en BANKETBAKKERIJ

F. MOEREMANS-MOONS

DORPSTRAAT 47 - BLAASVELD

Tel. (031) 86 73 18

Aan huis bestelling

Veilig, winstgevend, makkelijk sparen...

het DEPOSITOBOEKJE

van de

**Generale
Bankmaatschappij**

VAN LANDEGHEMSTRAAT 66

WILLEBROEK

VOOR AL UW VERZEKERINGEN

WEND U TOT

A. DE BONDT

BROEKSTRAAT 70

2662 BLAASVELD

**Wiel's...Wielemans
Kwaliteitstraditie sinds 1862**

Maar wellicht verwijst die argwaan, de haat en spijl voor de molenaars, die in de middel- en laat-middeleeuwse liederen en schimpspreuken tot uiting komt, naar het verband waarin hij in die feodale rechtsordering geplaatst was. De kleine landelijke molenaar, die in die tijden ook al een onvrije was, zelfs tot de kaste der «oneerlijcke luyden» behoorde, werd door het toen vigerende heerlijke recht verplicht deze die onderworpen waren aan de ban-plicht, in het oog te houden opdat hun koren op de banmolen gemalen werd. Want naast het «Windrecht», één der regalia-rechten van de waaiende wind en het rennende water», kwam de heer nog het bijgevoegde recht toe : de inwoners van zijn rechtsgebied te verplichten van zijn banmolen gebruik te maken, met verbod zich tot de andere molen te richten of kweernen of andere handmolentjes te gebruiken.

Ook had de molenaar de bevoegdheid, zo iets als van onze huidige «champetters» of «gardevils». Hij diende de zakken meel van koren dat elders gemalen werd, op de vrije weg, aan te slaan en kon zijn pacht daarmee betalen.

Hij werd zodoende als de noodzakelijke trawant van de grondheer en met verachting en haat door de dorpers bejegend. Verder was het de algemene overtuiging dat men de meulders niet veel vertrouwen kon, en hen als heimelijke dieven moest aanzien. Bijzonder het scheppen van het maalloon gaf aanleiding tot argwaan en ontevredenheid.

«Malende molen zonder die dat vindt men zelden
— geloves mi».

en vandaar :

In de molen is het beste
Dat de zakken niet spreken kunnen.

en het volksgezegde :

«Waarom de ezel van de mulder zijn oren laat hangen ?
«Dat hij beschaamd is voor zijn baas».

Doch de molenaar stoorde zich niet aan dit «gloeiend brandmerkend verwijt». Hij antwoordde simpel : «Onze Lieve Heer zelf heeft ons vroeger de toelating daartoe verleend, toen hij nog langs Vlaanderens wegen wandelde in het gezelschap van Sinte Pieter.

Reeds van in onze Middelnederlandse liederen — zoals gezegd — klinkt dit verwijt aan de molenaars op. De middeleeuwse dichters hebben niet veel goeds van de bewoners van de molen te vertellen, zegt Kalff. Steeds verwijten

zij hun het stelen van koren dat door hen gemalen moet worden en de overlast die zij de vrouwen en meisjes aandoen, als deze het koren komen brengen.

Den lantman treet — men moet Wel Weten
Ter moelen — wat baet — dat ick hele ?
Die moelenaers hem niet en vergeten.
Si nemen redelijcke van den mele.

en :

Den molenaar van den mele,
Als hi ter molen doet,
Schept diepe — God weet — hoe vele
Van den edelen lantman goet
Daert al by velen moet.

Ook Constantijn Huygens gispt in zijn punt-dichten (1672) de overdreven molterzucht van de molenaars :

Waarom es in langen
Geen molenaar gehangen
Noch hier noch hier omtrent ?
De reden is bekent,
Als al die stelen storven
't Heel ambacht waar bedorven.
Een molenaar een dief te zijn ?
Mij dunckt het heeft geen redens schijn,
Wat heeft hij ons veel goeds te geven ?
Een mensch die van den wind kan leven ?

Onuitputtelijk zijn de schimpscheuten van deze aard.

— «'k Mocht er drie scheppen — zei de molenaar — en 'k heb er drie geschept» ...en hij schepte er zessen.

Bij al deze vertelsels en spotgezegden is het niet te verwonderen dat de mulder ook als een flauwe christene werd aangewezen. «Beloken Pasen» is de «Mulders Pasen» of «Mulderkens Zondag» d.i. zijn dag van Paasbiecht en -communie. Dit in verband met zijn te diep molesteren. Hij trekt het laatste strooike uit 't dak en doet het met slepende tred. Deze dag was voor de muldersgasten echter een gelegenheid om het er eens duchtig van te nemen en om hun «entratie» af te drukken.

Fijn spottend vermeldt Prof De Vis het volgende raadsel :

— Waarom houdt de maelder zijn Pasen
met Beloken Pasen?

A. — Omdat het 's anderendaags te laat is.

Een andere maelder van Heist-op-den-Berg had liever een dagwand koren te pikken, dan die verdomde Paasbiecht te moeten passeren.

Soms worden er ook de bakkers en de kleermakers bijgesleurd, zegt Jozef Cornelissen. Die mannen hadden zo'n bezwaard geweten (de mulders schepten te diep — de bakkers nepen te veel af van het deeg en de kleermakers trokken heelder lappen door de ogen van de «scheer») — dat ze daarom zolang mogelijk uitstelden om te biechten te gaan. En in Bouwel, vervolgt hij, zegt men : «**Als de mulder zijn Pasen gehouden heeft, is de pastoor door zijn werk**». En in Schoten moesten vroeger, de maalders, bakkers en kleermakers hun Pasen houden op de laatste dag van de Paastijd — op Beloken Pasen — omdat ze de **gewone dieven** van de parochie waren.

Een plezante grap is deze van die mulder, die zijn Pasen niet meer hield, omdat, zegde hij tegen de pastoor, hij niemand een stroo in de weg legde. Op zekere dag roept de pastoor de hulp in van de maalder om in de kerk het beeld van een heilige (was het Macharius of Polycarpus ?) naar beneden te halen. Als de mulder boven in de nis staat, neemt de pastoor de ladder weg en roept de parochie bijeen om de nieuwe heilige aan de bevolking te tonen. Het gewetensonderzoek is spoedig afgelopen, en de maalder hield terug zijn Pasen. (E.V. 1929).

Erg veel maalders schenen er volgens de spottende volksmening echter niet in de hemel te zijn, te oordelen naar het volgende gezegde :

— «Voor de maalders hangt er in de hemel een hesp
— Ze is nog altijd niet begonnen».

Maar nooit is — naar het woord van Kalff — de taal van het volk in de middeleeuwse liederen, beeldrijker of schilderachtiger en geestiger, dan wanneer de liefde, het «**soete spel**» in 't geding komt, «dartele humor en schalkse spotlust». In de middeleeuwse molenliederen behoort bij de molen en de molenaar zoals trouwens ook in de meer recente, steeds het liefdespel, tot zelfs op **galgenhumor** uitdraait, zoals in «een neyen liedekeyn van Claes Molenaar». Als een Don Juan heeft hij alle vrouwen betoverd en alle mannen tegen zich in het harnas gejaagd. En terwijl hij met zijn liefjes bij de koele beker zit te minnekozen overvallen hem sombere voorgevoelens en hij spreekt tegen zijn Heile :

Die valsche tongen die wroeghen mi,
Ick sorghe, si sullen mi dooden.

Inderdaad zijn belagers hebben hem te pakken en toen hij bevroedt dat zijn lot bezegeld is, herneemt hij zijn oude luchthartigheid en «**met sinen lachende monde**» weet hij zelfs de

schout mede te delen, dat hij eveneens zijn drie dochters onder zijn liefjes telde. En wanneer hij reeds gebliddekt op de ladder van het schavot staat, hoort men hem nog zeggen :

In alle Bruynswingen en staet niet een huys,
Daer en gaet een jonge Claes molenaer uyt,
Oft een vrou molenaarinne.

Naar die middeleeuwse assonantie : meulder = liefde — duidt wellicht nog de spreuk :

— «Ik zal voor U — n'en meulder schudden». —

In onze jonge jaren gingen we in de hagen meulders schudden. We verkochten die ook : een «pater» voor vijf cens en een «bakker» voor een half souke. In direkte zin bedoelt : **meulder = meikever**. In overdrachtelijke betekenis (gezegd tot jong meisje) : — «Ik zal voor U een vrijer of een man zoeken».

Mettertijd werd echter de molenaar en vnl., na de opheffing van de feodaliteit, van een verwacht individu — tot een welstellende en notabele figuur in het dorpsleven. En was hij er toe gekomen, zelf op die spottende geestigheid te replikeren zoals in dat vertelsel van Sinte Pieter — de hemel en die gendarm — die hij zo lekker vast had — dat die pochende ordehandhaver — stom en dood zat als een pier.

Hij die hier komt en niet betaalt,
Wordt met de strop omhoog gehaald.

schreef een andere maalder op de molendeur.

De spreuk : «**We zullen het God en de meulder laten beslechten**», bevestigde een sluwe molenaar tijdens de Tachtigjarige Oorlog in een Hollandse stad. Toen de Spanjaarden de stad belegerden en de bevolking tot op de graat hadden uitgehongerd, kwam de stadsmolenaar, bond het laatst overgebleven varken aan een roe van de molen vast, draaide een halve slag, zodat het varken hoog boven de wal, waarop de molen stond, uitstak. Toen de Spanjaarden dit zagen, braken ze het beleg maar liever op.

Er zijn nog andere gezegden bij de vleet :

Een jonge vrouw en een molenrad
Daaraan onbreekt gewoonlijk wat.
Een meulen en een jonghe vrouw
Daer schort altijds wat aen den bouw.

(Sterre-Kijcker-Aprilis)

— «Al op een reke — lijk Meulemans koeien, zei Wannas, en hij en had maar ééne / en 't was een **gete** / en ze zeggen dat 't zijn **Wuuf** was.

De mulder was ook samen met de **scheper** de alom vertrouwde weerman — een soort voorloper van Armand Pien — een echte «**Boerenwaerseggher**» een levende «**Almanach van Snoeck**». — «**De maelder heeft het gezegd**».

De veranderingen van het weer gevoelt hij aan zijn meel. Hij hoort het aan het schuifelen van wind in de zeilkleren. Hij smaakt het aan zijn «sjiek» of pruimtabak. Hij wordt het gewaar aan zijn eksterogen, zegt Prof. De Vis.

Is het onweerachtig of zijn er vlagen op til dan houden de boeren in het veld de molen goed in het oog. Ligt de molen stil en trekt de maelder het zeil af, dan is op enkele ogenblikken het veld leeggelopen.

«De maelder trekt af — 't gaat leelijk doen».

Wat de wind betreft was hij zeker de specialist. Want ten slotte moest hij toch van de wind leven.

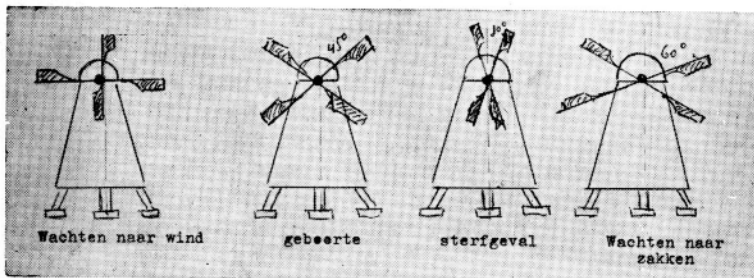
«Een goed bedachte molenaar
Neemt elke wind zorgvuldig waar».

«Noorderwind
's ochtends een kind
's namiddags een vent
's avonds aan 't end».

De Zuidenwind had een goede naam — is niet veranderlijk.

— Maar een Zuid-oosten krimper
Wordt een Noord-oosten stinker. —

(een ruimende wind brengt nl. meestal verbetering van weer in tegenstelling met een krimpende wind).

Molenwieken zorgden niet alleen voor drijfkracht...
maar ook voor diverse mededelingen.

Ook de molenraadsels spreken een schilderachtige, geestige taal, o.a. dit :

Zegt hoe staat de molensteert
Anders dan van 's maalders peerd ?

- A. De molensteert staat onder den ingang
En de peerdensteert staat boven den ingang.

DE MULDERSGASTEN

Vóór de oorlog van '14-18 hielden de meeste molenaars kar en paard — waarmee de **kardrijver** of **meulenbengel** — de **voerman** of **maaldersknecht** — bij de boeren de bakzakken afhaalde en ze gemalen terugbracht. Het paard had **bellen** omhangen — die men van verre reeds hoorde klinken. Ik heb ze zelf nog gekend en zie ze nog rijden — let bij slecht weer — een meelzak — waarmede ze een kap gevormd hadden — op hun hoofd.

Ze waren gekend als luchtig en lustig volkje die gaarne hun plezier namen en ook het geestrijk vocht niet in hun klompen of in hun klak goten. Met Paaszaterdag mochten ze de klanten afgaan om eieren af te bedelen en om de dag daarop in de buurt van de molen eens flink te feesten. Men liet ook hardgekookte eieren van de molenberg rollen en wiens eieren het er heel afbrachten, kreeg de prijs. Tot zelfs in de vreemde : in Holland en Frankrijk was dit gebruik bekend. Zo verhaalt P. Sébillot. Op hun ezels gezeten, gaven ze, terwijl ze door de straten van St. Malo reden, op de deuren van de klanten — het getal hamerslagen — dat overeenstemde met het verdiep waar die klanten woonden.

Het was echter voor de jonge meisjes niet betamend en niet goed voor hun goede naam — met deze lustige jongens op straat te staan praten of een gebbertje te doen.

Zoals de maand mei — de maand was voor het zich verhuren of veranderen van baas voor knechten en meiden — goldt dit ook voor maalders en maaldersknechten. Volgens de keuren van Antwerpen mochten vóór mei — geen maalders of knechten gehuurd worden : «LVII. — Ende dat gheen heere van Molnen en mach hueren noch molnere noch drivere vóór Meye».

In Ons Heem XIII-'58-5 — wordt verteld over de **KETSERS** en **KETSKARREN** te Nevele. Ketsers waren de muldersgasten. Ze moesten het graan bij de omliggende boeren afhalen en het meel terugbrengen. Ze hadden een ezel of muilezel, daar deze veel taaier waren dan paarden. De boerenklutsen werden zijdelings van het lastdier omgehangen Mulders die een grote ronde hadden, bezaten ook een **ketskar**. Het waren

Onweerlegbaar sieraad en tevens de glorie van onze landouwen.

grote lange karren op twee wielen, met twee **tremen**. Bij iedere ketskar werden twee koppels wielen geleverd : een koppel van 4 duim velgbreedte om 's zomers de zandwegen te berijden en het wegzinken in het mulle zand te verhinderen en een tweede paar van 2 duim velgbreedte — om 's winters door de modderstraten te trekken.

Wanneer het zand warm lag — liet de ezel zich soms tussen de tremen in het zand zakken en trachtte een flink zonnebad te nemen. De ketsers konden in zo'n geval de ezel niet meer recht krijgen. Dan moest men wel de kar ontladen en als het dier recht kwam — alles weer opnieuw opladen — of in 't andere geval hulp gaan halen om de kar bij de tremen omhoog te duwen.

Het behoorde tot de goede stielkennis van de ketsers om te weten — waar grauwtje bij voorkeur zijn zonnebad wilde nemen en om dan ten gepasten tijde met enige stokslagen het dier de vreugde van het bad te ontnemen.

Met deze ketskarren werden zelfs **trouwers** vervoerd.

In «De Vlaamsche Zanger» V. — vinden we het lied van «**De Muldersknecht**» van L. Lambrechts.

Als Jan, Jan Kloeck, de muldersknecht,
Zijn zweep laat knallen langs den weg,
Dan kijkt het kleine knapenwolk
Verbaasd, verbaasd naar Jan, Jan Kloeck,
Die zulke slagen — slagen kan !

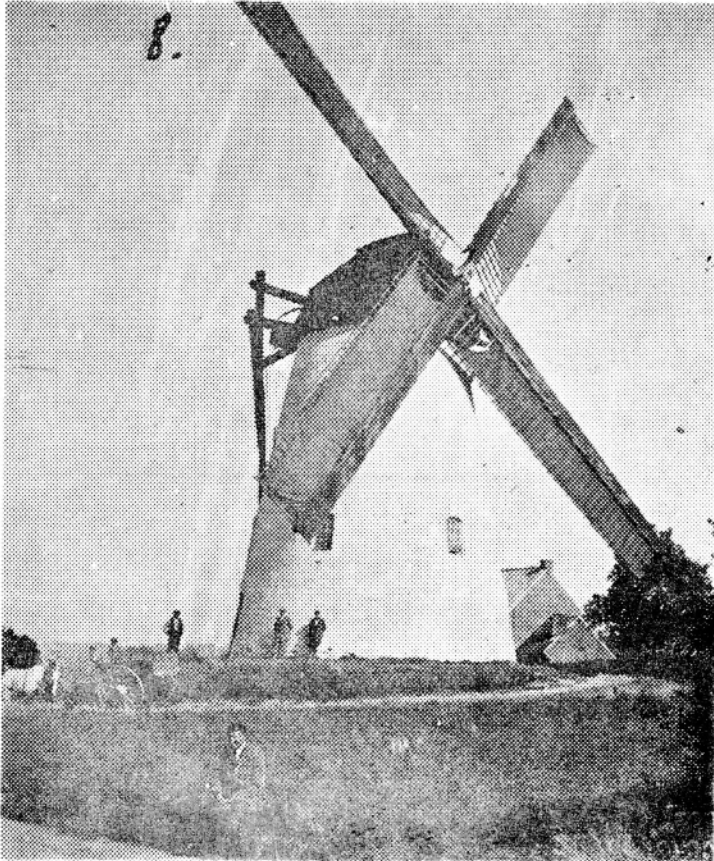
In Halen bij Diest — toen de molenkar van de watermolen op de Gete nog rondreed, zongen de kinderen :

Staaf — uit den molen,
Prot — zei het veulen,
Kraak — zei de ker (kar)
En den heelen boel omver.
Ju — Ju — Driesen,
De meulders zijn de dieven,
De koeken die zebakken,
Die stelen z' uit de zakken,
Ju — Ju — Meulenpeerd,
Van in de meulen tot in den stal
Bescheet het peerd z'en vessemen (hielen) al.
Prot — Prot — Prot.

(F.v.Winckel - O.H. XIII '58-6)

Een andere soort waren de rondreizende meuldersgasten. In Zandhoven heetten ze «**Meulenpeer**». Bicker Caarten spreekt van **Hegmulders** - of mulders die op **ambacht** gaan — zoals ze in Limburg en N.-Brabant gekend waren. Het waren korenmolenaars — die geen vaste molen hadden — maar door het land trokken en op de molens hun diensten aanboden. Ze kaptten allerlei karweitjes op — maar waren in het bijzonder meesters in het opscherpen der maalstenen. 't Waren reizende passanten — knappe stielmannen — molendokters en brachten de maalders op de hoogte van de nieuwste uitvindingen.

Gewoonlijk waren het vrijgezellen. Ze trokken met een bundeltje kleren en met de **BILHAMER** op de rug van molen tot molen — meestal volgens een vaste route. In het stille siezoen hadden ze een moeilijk bestaan. Maar, zegt Prof. Dr. K.C. Peeters, had de molenaar geen werk — als zo'n molenknecht op de molen werk kwam vragen — was hij niettemin verplicht — zo wilde het de ongeschreven wet — de knecht een dag in de kost te nemen en hem een nacht onderdak te bezorgen.

Nog één van die zeldzame getuigen die de roem en de technische vaardigheid van onze Vlaamse ambachtslui «onderstreept».

Veel geld hadden ze niet nodig. Overdag werkten ze hard en 's avonds dronken ze nog dapperder. Na 2 of 3 dagen trokken ze verder met de gekregen reispenning. Hun naam van «**dronkenpeer**» of «**drinkebroers**» hadden ze niet gestolen. En zoals ik vermeldde in de geschiedenis der Duffelse Molens — was er een zekere **JANUS** — bijgenaamd «**Jenevervat**» — die de molenstenen scherpte voor **één liter** genever.

Tot in 1930 kwamen ze nog voor in de provincie Antwerpen. In 1952 stierf zo'n Limburgse rondtrekkende mulder. Wellicht was dat de laatste van dat ras. Bij ons waren het gewoonlijk Viaanderaars.

Wie vroeger meester-maelder wenste te worden, moest het inkomgeld betalen kunnen. In Leuven bedroeg dat volgens een ordonnantie v. 16 Juni 1450 «**tot des ambachts behoef**» 4 oude schilden. Daarbij moesten er nog twee borgen zijn. Voorts moest hij «**te goeder fame ende name**» zijn. In de 18e eeuw was dat inkomgeld tot het vette bedrag van 300 gulden opgelopen. Hij moest daarna ook het certificaat van «**voldoeninghe**» bekomen — waaruit bleek dat

hij in goede voorwaarden zijn twee leerjaren volbracht had «**bij eenen meester-molder op eenen molen woonende**» en dat hij «**bij denzelven buyckvast**» verbleven had.

Zoals bij andere ambachten volgde ook bij het molenaarsambacht vooral — na de leerjaren — de **trekkersjaren** — die voor het bekomen van de meester-titel van zoveel belang waren als het vervaardigen van het meesterwerk of het afleggen van de meester-proef.

Hierop tenslotte doelt het lied van Wilhelm Müller (1816) — het bekende romantische volkslied.

Das Wandern ist des Müllers Lust
das Wandern
Dasz musz ein schlechter Müller zein,
dem niemals fiel das Wandern ein,
das Wandern.

In werkelijkheid dus was dat «**Wandern**» niet slechts «**Müllers-Lust**» maar een door het molenaarsgilde opgelegde plicht. «Es soll auch keinem Lehrknecht der bei uns gelernet; meister zu werden, verstattet zeien, er sey dem, das er ein Jahr und Tag auff, dem Handwerck gewandert habe» — volgens een oude mulderscatholicismus van 1612.

Na voorlezing van de Handwerkersgeplogenheden werden hem de nodige raadgevingen verstrekt en hem het **shootsvel** toegereikt met de vermaning «het **shootsvel of schort**» steeds bij de arbeid om te doen. Nadat hij de ganse broederschap een handdruk had gegeven — gaf de deken van het gilde — naar ouder gewoonte — hem **twee oorvijsen** of kreeg hij een krachtige slag op de schouders. Dan kwam de heildronk, waarbij de beker of kan — zonder verpinken — in **drie teugen** moest geledigd worden.

Hierna begon de meerjarige wandeltocht — om land en volk te leren kennen — en om zich in het Handwerk verder te bekwamen. Maar nu ook begon vanzelfsprekend — het lustige leven — voor velen met al zijn amoureuze en andere avonturen en fratsen — en ook wel andere deugnietterijen. Het werden soms legendarische figuren. Het type is voor eeuwig getekend in de gestalte van de molenknaap «**PUMPHUT**». Hij had veel gemeen met onze Vlaamse Tyl Uilenspiegel.

Het is alles bijna verleden tijd. Nu ook de laatste molens vechten om hun bestaan of droefgeestig en onttakeld hun onverbiddelijke ondergang verbeiden — zal ook een stevige brok volksleven en volkshumor in de vervagende diepten van de vergetelheid verglijden. Het is

echter maar een magere troost dat het tot het bezonken kultuurgoed van ons volk zal blijven behoren. In ieder geval een spijtige verwarming. De grondige wijziging in het dorpspatroon — de gezellige buurtschappen en het teloorgaan der aloude ambachten — brachten evenzeer een funeste slag toe aan onze Vlaamse volkshumor. Andere tijden, andere zeden. Ook het nieuwe dat waardevol is moeten we waarderen. Humor op een ander vlak zoekt zijn weg en tracht door te dringen.

Wat we veelal missen is die natuurlijke, spontane — niet geprefaciceerde vlaamse geestig-

heid eeuwenlang door geslachten heen gedragen, en die opborrelt uit de gave oerbron van de volksziel en die we o.a. terugvinden in de Vlaamse humor rondom het molenbedrijf.

En toch twifelen we er niet aan — dat evenals Pumphut of Tyl Uilenspiegel — de geest van de molenaar op zijn molen tot de verbeelding zal blijven spreken. Want ook zijn figuur is onsterfelijk !

Jos De Keersmaecker.

Onze watermolens

Reeds bij de oudste kultuurvolkeren kende men het malen van het broodgraan. Het moeizame werk met wrijfstenen — mortieren — handmolens — tot de merkwaardige paarden- en ezelmolens van Rome en Pompeï — was aanvankelijk de taak van vrouwen en slaven. De molen dankt zijn ontstaan aan de nooddrift van de mens en zijn speurend vernuft zocht steeds naar beter mogelijkheden. Evenals het beheersen van het vuur heeft ook de uitvinding van het rad en dan vnl. het waterrad een geweldige omwenteling betekend en kreeg nog meer belang ten tijde van de bevolkingsaan-groei die het Romeinse Imperium kende. Voortbouwend op het principe van de Romeinse **mola versatilis** is men tot de watermolen gekomen. Het was de eerst gekende machine — «die älteste machine der Menschheit» zegt Prof. Dr. Ruben. Ook volgens Karl Marx «Das Kapital» vindt gans de ontwikkelingsgeschiedenis der techniek in deze graanmolens zijn oorsprong.

Ten tijde van Julius Caesar werden op de Tiber de eerste watermolens met onderslagrad opgericht en door **Vitruvius** in zijn **Architectura** in 20 v. Chr. beschreven. Hij merkt aan dat dit rad op dezelfde wijze gebouwd was als dat van het onderaangedreven stroomscheprad. De Romeinen hadden dit wellicht leren kennen in Syrië op de Orontes of op de Nijl in Egypte. Tot zelfs in het verre China was het in gebruik en nog heden op Hainan en op de Hoang-go. Volgens Strabo klepperde reeds een eeuw vóór onze

jaartelling het molenrad te Kabira in het park van Mithridates, koning van Pontus. Volgens Ausonius brachten de Romeinen hun uitvinding naar Gallië en onze gewesten. Het Nervische meel was zeer gezocht in Rome om zijn lichteheid en witte kleur.

Onder de Franken begint voor goed de watermolen een beduidende rol te spelen. Karel de Grote spreekt er over in zijn «**Capitularia de villis**». De **Lex Salica** en andere volksrechten getuigen hiervoor. Diefstal in de molen en schending van de molenvrede werden zo zwaar bestraft als kerkschennis. De kloosters en abdijen vooral en ook de markgenootschappen zijn de eerste bouwers geweest onzer watermolens. Het was eveneens in de Middeleeuwen dat de bovenslagwatermolen in gebruik kwam. Men vindt hem afgebeeld in de latere **Sachsenspiegel**.

Scheepswatermolens werden voor het eerst vermeld door Prokopius in 543 bij de belegering van Rome door de Oostgoten. Ook op de Rijn heeft men ze gekend. Van de **Getijdemolens**, die zich door ebbe en vloed afwisselend in twee richtingen bewogen, rest bij ons nog slechts de Spaanse watermolen te Rupelmonde.

De werking van de watermolens steunt op de omzetting van stromend water in een draaiende beweging door middel van een rad. Dit rad is de spil van heel het molenmechanisme. Men onderscheidt vooral twee hoofdtypen van watermolens.

1. — **Onderslagrad** — als het water onderaan tegen de schoepen van het waterwiel stoot en het achteruit doet draaien. Type vnl. in streken, zoals de onze, met weinig verval.

2. — **Bovenslagrad** — men leidt het water door 'n brede houten goot over het rad heen — zodat het juist aan de andere zijde valt — het rad draait dan vooruit. Type vooral in heuvel- en bergachtige streken.

Watermolens kwamen veelvuldiger voor in heuvelachtige gebieden, terwijl de windmolens op het platte land overheersten. De meeste watermolens dienden uitsluitend tot het malen van granen. Soms pelden ze ook gerst — persten ze uit het koolzaad de olie, vroeger zeer belangrijk voor de verlichting. Andere nog dienden om papierpap te bereiden ofwel om planken te zagen — koper te pletten en ijver te smeden. De watermolens hebben reeds vóór de opkomst der windmolens een zeer voorname rol gespeeld in het volks- en economische leven. De evolutie van de moderne techniek heeft ook de watermolens hun doodstrijd bezorgd. Na eeuwen arbeid zijn ze hun einde nabij. «Stil — groot en donker staan ze eenzaam te vervallen. Met hun spoorloos verdwijnen gaat weer een stuk vaderlandse landschapsrijkdom verloren. Overal zingt het watermolenrad zijn weemoedige zwanenzang tussen het ronkend gestommel der moderne bedrijvigheid en schreeuwende disco-bars. Kent ge de schoonheid die pijn doet ? De tragische pracht van de ondergang ?».

In tegenstelling met de windmolen die overmoedig met zijn zwaaiende wieken het dorpsbeeld overheerst — droomt de watermolen in zijn rustieke en verweerde schoonheid vol pittoreske gemoedelijkheid op vergeten en eenzame oorden langs vlietende beken en groenen- de beemden omzoomd.

Bij de molenvijver ademen eeuwen van rust, vrede en herinnering. Romantiek zingt bij het klepperend groen bemoste waterwiel en het steunen in de houten tand- en wormwielen.

Es klappert die Mühle am rauschenden Bach,
Klipp — klapp.
Bei Tag und bei Nacht ist der Müller stets wach,
Klipp — klapp.

Zovele lyrieci als Müller en von Eichendorff en meesters van het gulden palet als Meindert Hobbema hebben de romantische schoonheid van de watermolen vereeuwigd. Franz Schubert heeft in «Die Schöne Müllerin» zijn diepste natuurlyriek verklankt. Voor Johan Sebastian Bach was door het gezang van de molen, de

«Anfang der Musik» in zijn familie gekomen. Nog helmt het sentimentele volkslied door de dalen :

«In einem kühlen Grunde
da geht ein Mühlenrad ;
Mein Liebchen ist verschwunden
das dort gewohnt hat.
Hör ich das Mühlrad gehen,
ich weiss nicht was ich will ;
ich möcht am liebsten sterben,
da wär 's auf einmal still».

In het jaar van het bouwkundig erfgoed was het de geboden gelegenheid om de volle aandacht te trekken op onze watermolens. Evenals de resterende windmolens zijn ze merkwaardige monumenten «technische Kulturdenkmale» met eeuwenoude tradities uit ons volksverf. «Zal er niet één gespaard blijven om de roem van dit geslacht levend te houden ?». Ze dienen met alle zorg en kracht behouden in ons al te zeer geschonden landschap en behoed voor de afbraakwoede van de kultuurschenders.

Jos De Keersmaecker

Getijde-watermolens op de Rupel te Boom

Boom, prachtig gelegen langs de Rupelboorden, eertijds uitsluitend bewoond door vissers en landbouwers, groeide in de loop der jaren uit tot een waar industriecentrum. De naam Boom is verbonden aan volgende legende :

— «Uit een aangespoelde boom werd door een aangezochte beeldhouwer-kunstenaar de opdracht gegeven er een sierlijk Mariabeeldje te kappen. Daar waar inwoners bij vroegere gelegenheden er niet in geslaagd waren ook maar één splinter ervan weg te kappen of te snijden, ging het «bouwen» bij de beeldhouwer als vanzelf... Uit dankbare herinnering werd aan de plaats dan ook de naam Boom gegeven en het Mariabeeldje kreeg als toenaam : De wonderdadije».

Uit betrouwbare getuigenissen en diverse archieven blijkt dat er te Boom verschillende getijde-molens zouden bestaan hebben, Ene, opgericht in de uiterste westhoek van Boom (Noeveren) werd genoemd naar de naam van de

eigenaar, namelijk : «Molen van J.V. Van der Cruysen». Met zekerheid hebben we kunnen achterhalen dat hij in 1830 reeds in gebruik was. In het verslag van de gemeenteraad, en dat goedgekeurd werd op 23-7-1830 lezen we dat er toen een aanvraag besproken werd, verbandhoudend met de vergroting van het bestaande spuibassin. Op het einde van de 19e eeuw werd het buiten gebruik gesteld. Molen en omliggende terreinen werden aangekocht door de firma Lenie die de vroegere molen liet vervangen door

naar de Rupel terugbracht kunnen zien. De «bak» waarin het molenrad ingewerkt was, is in één der nu gebruikte gebouwen nog tamelijk goed «gaaf» gebleven.

De tweede, naar de naam van de eigenaar, «Molen van Van Heymbeek» geheten, bevond zich langs de Bos- of Molenbeek, ongeveer op de plaats waar momenteel werken uitgevoerd worden in verband met de aanbouw van de Rupel-tunnel. Dat rond de jaren 1820 de molen op

De evolutie van de moderne techniek «schakelde» ook deze uit.

een meer modern-uitgeruste viermolen. Momenteel is er een bedrijf van zand- en kwartsgeestenen gevestigd. De belangstellende kan bij een eventueel bezoek nog zeer duidelijk de oude molenresten waarnemen. In het vroegere spuibassin zal hij gewis de schuiven of verlaten van de sluisjes die het water naar het molenrad leidden opmerken. Verder zal hij eveneens nog de «afloop», die het water langs de Schaverbeek

volle toeren draaide blijkt overduidelijk uit nagelaten documenten. Ook lezen we hierin dat hij in 1882 door brand haast volledig vernield werd. Hij werd niet meer heropgericht. De eigendommen werden aangekocht door de gebroeders De Wachter-Cole, die het complex herinrichtten tot een scheepstimmerwerf. Het vroeger molenbassin werd hervormd tot «droogdok».

Bij lage tij kan men zeer goed de as nog zien, waar het molenrad aan bevestigd was. Het gezezen molenaarshuis, nu gebruikt als stapelplaats voor autobanden, is ook enigszins nog «overeind» gebleven, maar het verkeert in bouwvallige toestand.

In de Bassinstraat, palend aan «Vlietmanshoek», trof men een derde molen aan. De vernoemde straat heeft er trouwens haar naam aan te danken; immers «het spin of het bassin» was de vergaarbak die de waterbediening van de molen diende te verzekeren. Deze molen, uitgebaat door een zekere Vermeulen, deed tot 1827 dienst als houtzaagmolen. Wanneer hij eigendom werd van Kamiel Rijpens, stichter van «Anciens moulins Rijpens à Boom», werd hij omgevormd tot graanmolen. In 1870 werd hij, in opdracht van de familie Rijpens, uitgeschakeld en vervangen door een mekanische molen.

Het complex en de omliggende gronden werden later gedeeltelijk verkocht. Op de aangekochte gronden werd enerzijds de steenbakkerij: «Compagnie industrielle du Rupel», en anderzijds de scheepstimmerwerf «De toekomst» (eigenaar heer Lamberts) opgericht.

Het oude molengebouw wordt nu gebruikt als opslagplaats. Het bassin zelf werd in de loop der jaren aangevuld met grond. Bij de overstromingen van 3 januari 1976, waarbij de Rupelstreek het erg te verduren kreeg, begaf ook één der laatste resten van de vroegere molen, namelijk: één van de muren van het gebouw waarin de molen was ondergebracht.

Hierbij aansluitend nog deze opmerking: het is haast zeker dat er buiten de besproken molens er nog andere op het grondgebied Boom moeten geweest zijn, wat bevestigd wordt door de vaststelling dat er zich voor het ogenblik langs de Rupelboorden nog meerdere van de zogezegde «bassins» aangetroffen worden. En daarbij:

- a) in een verslag van de gemeenteraadszitting, daterend van 23-6-1834 wordt er melding gemaakt van «schepen, liggend tussen de watermolens van de heren Meeus en Verhelst»;
- b) uit een brief aan Z.M. de Koning (1827) ontleen we betreffende de nijverheden te Boom, dat er op 't grondgebied gevestigd waren:
 - 3 oliemolens (1 met water)
 - 4 graanmolens (1 met water)
 - 2 houtzaagmolens (1 met water)
 - 1 houtzaagmolen (1 met water) die in aanbouw was.

Naar alle waarschijnlijkheid zal de molen van Van Heymbeek wel de oudste zijn. Misschien is

het ook deze die Sanderus (XVIIe eeuw vernoemt in onderhavige tekst):

— «Boom, een dorp en Heerlijkheid van de Meyere van Turnhout aan de rechter hand van die riviere de Rupel op den 31 Augusti van het jaar onses Here 1663, Van de Markgraas van S. Martijn van de geslagte van de Baulme verkregen bij Georgius Boschart die aldaar een Heeren-huys en molen gevestigd heeft».

Leo Backeljau

UIT HET REGISTER DER ERFENISSEN ONDER RUMST, BETREFFENDE DE WATERMOLEN VAN HEYMBEEK-O PDE RUPEL TE BOOM

Huize O.L.Vrouw

Dit huis bevond zich tegen het Molenwater ofte «de Steische beek», bewesten de Molenbrug. Het was een herberg waar de gemeentelijke en gerechtelijke zaken steeds verhandeld werden vóór het definitieve «Heerenhuis» te Boom gevestigd was. In 1786 werd het verkocht door de wed. Jacobus Roels aan Frans Pieter Beeckmans, molenaar van beroep.

Het geheel betrof: het huis, genaamd de Lieve Vrouw, met brouwerije, kouwketel, kouwkuipe, ast, vlote, ketelberden ende latten, schuere, stallinge, gronde, beemden, hof ter moesen, malen en hof, alles gestaen en gelegen binnen de parochie van den «Naamlose Boome» rechts palende aan Graeven Amer ofte den wijkgeh van den molen suydt de stijlsche Kille, west aan steenbakkerij Jan Baptist Van Reeth aldaer scheidende aan het «Capelleke naest den dorpe».

In een akte van 1794 bepaald men het huis gestaen en gelegen alhier binnen Boom nevens den «waetermolen» en genoemd huize Onze Lieve Vrouw palende aldaer aan den grond van Vrouwe van Immerseel.

Later werd dit huis «het molenhuis» geheten. Het werd afgebroken omstreeks 1870 om plaats te maken voor de huidige woningen. Echter de molen en stapelplaats voor graan bestaan heden ten dage nog altijd.

Het huis genaamd O.L.Vrouw was het eerste «Heerenhuis van Boeme». Later verplaatst door Joris Boschaert waar nu de huidige kerk zich bevindt en dit omstreeks 1663.

Leo Backeljau

Reis Jehay Bodegnée

op 8 mei 1976

Vertrek stipt om 8 u. 15 aan de Sint-Niklaas-kerk te Willebroek.

De zon is reeds op post en blijft het de hele dag.

Onze reisweg : Mechelen, Leuven, Diest met halte, Sint-Truiden, Hoi, Jehay met bezoek aan het middeleeuws kasteel van Graaf Guy van den Steen de Jehay.

Onze autocarbestuurder heet Frans, het busje Jozefine en ikzelf als inrichtster en reisleidster Cl. Distelmans-Brems.

Allereerst een welkomsgroet. Wat we onderweg te zien krijgen, wordt ten gepaste tijde medegedeeld.

En nu op weg naar Mechelen.

Gelukkig maar staan we niet voor onze «geliefde» brug. Wij naderen Mechelen en rijden voorbij de Brusselpoort, een middeleeuwse vesting uit de 14e eeuw, de enige die overgebleven is van de 5 stadswallen.

Nu is de weg langs Nekkerspoel, rechts van de baan de werkhuizen van de N.M.B.-Spoorwegen ; verder Muizen met Planckendael ; dit is een domein met dierentuin. Het is een oud landgoed, oorspronkelijk een Romeinse nederzetting. Daarin een rococokasteel uit de 18e eeuw (1780). In 1956 werd het aangekocht door de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen. Er zijn ook ontspanningsmogelijkheden en een restaurant.

Verder bereiken wij Herent. Links voor ons het Sint-Jozefziekenhuis waarin beroemde profen werkzaam zijn.

Seffens naderen wij de universiteitsstad Leuven. Voor de inkom van deze stad de Keizer- of Cesarsberg, in de volksmond de «Boelenberg», met een helling van 10 %. Hier op de Keizersberg links van de baan is een beroemd Benediktijnerabdij gelegen op een hoogte aan de rand van de stad Leuven. De abdij werd gesticht door de monniken van Maredsous op 13 april 1899.

Castrum Caesarus betekent «Kasteel van de Keizer» en zinspeelt op het feit dat Keizer Karel als kind dikwijls in dit Leuvens kasteel vertoefde. Het is een belangrijk centrum van theologie en historische studie. Het bezit een grote bibliotheek (momenteel 150.000 boeken).

Na het afdalen van de Keizersberg links afslaan. Wij zien rechts de grote brouwerijen Stella Artois en links de bloemmolens van Hungaria. Verder in de richting van het station zien wij het standbeeld van de gesneuvelden.

Wij rijden links langs het gehucht Blauwput. Verder op weg naar Diest zien we links «het rode kasteel» van graaf de Beaufort. De graaf is dood, maar zijn dochter en zoon wonen er nog.

Wij naderen Sint-Joris-Winghe. Links een 50 meter voor de kerk een prachtig kasteel van 1648 in fraaie renaissance middenresaliet, toebehorende aan de familie Roberty de Winghe. Het kerkje zelf uit zand- en baksteen dateert

van 1783. Hier is de vroegere onderpastoor uit Willebroek, Z.E.H. Weyns, parochieherder geweest.

Seffens bereiken wij O.L.Vrouw-Tielt. Links van ons een prachtig gerestaureerde hoeve die gebouwd is op gewelven uit de middeleeuwen. Wat ge nu ziet is niet het oorspronkelijke gebouw, want het werd afgebrand in de oorlog van 1914-18 en het heette destijds «Kiekenbos». Daarna werd het terrein gekocht door een Brussels geneesheer, die het huidige pand inrichtte als herstellingsoord voor zieken. In de vroegere overblijfselen vond men nog een oorkonde in een glazen buis, die de originele naam «Kiekenbos» vermeldde.

Vervolgens bereiken wij Bekkevoort met rechts van ons een eenvoudig neogotisch kerkje, «Sint-Pieterskerk» van 1879. Hier ter plaatse is de laddernijverheid gevestigd.

Dan volgt Assent, het dorpje juist voor Diest, met 1550 inwoners.

Golvend landschap van het Hageland.

Wij naderen Diest. Langs de Leuvense poort rijden wij de Demerstad binnen. De Demer is gedeeltelijk drooggelegd tengevolge van de verpestende lucht die er is bij zomerdag. Wij nemen de richting Centrum en komen op de Grote Markt met haar prachtige Sint-Sulpitiuskerk, in laat-gotische stijl gebouwd tussen de 14e en de 16e eeuw; het stadhuis met museum, de geklasseerde gevels.

Diest met zijn oude stadskern is rijk aan geschiedenis, folklore en artistieke traditie. Ze draagt de titel van «Modelstad voor toerisme» en is door zijn historische binding met het vorstenhuis van Oranje-Nassau een «Oranjestad». Diest is ook bekend om zijn Diesterse bruine en het vermaarde «gildebier».

Wij spoelden de keel met een gildebier en bezoeken daarna het oudheidkundig stedelijk museum, ingericht in de historische onderbouw van het stadhuis, dat werd opgetrokken van 1728 tot 1732 op oude gotische kelders. Wat men daar te zien krijgt is werkelijk verbazend, ongelooflijk, een geschiedenis op zichzelf, een bezoek aan het museum overwaard.

Het huis van Oranje-Nassau is er zéér vertegenwoordigd. Koningin Juliana draagt de titel van «Vrouwe van Diest».

De Sint-Sulpitiuskerk is gesloten uit vrees voor kunstdiefstal.

Het graf van Prins Philip, Willem van Oranje, bevindt zich onder het koor van de kerk.

Dan even rondgewandeld langs «Holle Griet», een gotische bombarde. Even de oude gevel bewonderd van «In den zoeten Inval», dan de oude lakenhalle. Wij gaan voorbij de klakkenwinkel «Bij Polleke Voet», waar «De Witte» zijn klak kocht; verder langs het geboortehuis van Sint-Jan-Berchmans en terug naar de autocar.

Wij rijden nu richting Schaffensepoort langs de fabrieken van Shoe-post, het oude begijnhof, voorbij het voetbalveld «De Lindenmolen», het recreatiecentrum «De halve maan» en de wandelzone, een prachtig stadspark met de jeugdherberg «Demergauw», dat Dr. Verstappen na zijn dood aan de stad Diest schonk voor openbaar nut.

Diest is een zeer toeristisch centrum en het loont de moeite het eens te bezoeken.

Nu op weg naar Sint-Truiden.

Even buiten Diest naderen wij Webbekom, een gemeente die bij Diest werd ingelijfd, omdat de uitbouw van de stad Diest belemmerd werd door de stadswallen. Aan de rand van de stad bevinden zich moderne woonwijken. Webbekom, aldus randgemeente van Diest sinds 1971, bezit een classicistische Sint-Trudokerk van 1789 gebouwd van baksteen en arduin. Hier links van de baan de «witte hoeve» van 1755.

Verder over Halen, gekend om zijn veldslag op 12 augustus 1914 als «de slag der zilveren helmen»; verder Herk-de-Stad, Loksbergen, langs Brustem met klein vliegveld van het Belgisch leger en de technische school van de luchtmacht «Saffraanberg».

Nu bereiken we Sint-Truiden en rijden langs de Grote Markt. In het midden het stadhuis met Belfort; links daarvan de romaanse toren van de voormalige abdij Sint-Trudo en rechts van het stadhuis de O.L.Vrouwkerk.

De huidige kerk werd in classicistische stijl gebouwd. Tot de burgerlijke architectuur behoren de geklasseerde stadhuisstoren met zijn 13e eeuwse onder- en bovenbouw in Maaslandse renaissance (17de en 18de eeuw).

Sint-Truiden bezit na Sint-Niklaas de grootste markt van ons land. De streek is overbekend voor zijn fruitteelt en in 't bijzonder kersen en krieken.

Nu langs Alken, Borgloon en zo meer, immer langs de schilderachtige wegen op weg naar Hoi, waar we het middagmaal zullen gebruiken.

Hoi is een stad in de provincie Luik, halfweg Namen - Luik, aan de samenloop van de Hoyoux (uit het zuiden) en de Mehaigne (uit het noorden) met de Maas.

Ingevolge de verkeersligging aan de overgang van de Condroz naar de leemstreek werd Hoi een belangrijke regionale markt. De stad ligt langgerekt op de beide oevers van de Maas aan de voet van een uitloper van het Condruzisch plateau. Een citadel beheerst van hierop de stad. De bijzonderste nijverheid is er ijzer- en kopergieterijen, machinebouw, papier, voedingswaren, hout, drukkerij en confectie.

Wij naderen het Restaurant du fort», waar we de innerlijke mens spijzen. Gelegen aan de Maas, een zeer rustig plekje, was het bij ons allen welkom. Na het smakelijk etentje gingen we zeer voldaan terug in de autocar.

Nu op weg naar ons hoofddoel : het kasteel van Jehay.

Jehay-Bodegree is een gemeente in de provincie Luik, met golvende leembodem, landbouw, voedingsindustrie. Er zijn een Romeinse heirbaan en tevens een Romeins graf, het standbeeld van Zénobe Gramme, de uitvinder van de eerste bruikbare dynamo met ringanker.

Jehay is een oude Luikse heerlijkheid. We zijn hier in het goed bewaard en nog bewoond middeleeuws kasteel van graaf Guy van den Steen, een waar kunstenaar, die dank zij mijn verzoek ons enige inlichtingen verstrekke over zijn kasteel.

De graaf is speleoloog, archeoloog, beeldhouwer en kunstverzamelaar. Genoemd kasteel is een typisch voorbeeld van een Maaslands versterkt landhuis. Het is een kasteel dat men moet bezocht hebben. Het bevat merkwaardige, historische en kunstverzamelingen, evenals een grote hoeveelheid prachtig smeedwerk en bronzen beelden van de hand van graaf van den

Steen. De talrijke archeologische vondsten werden in een ondergronds museum ondergebracht. Uit de onderbouw van het kasteel kan men veronderstellen dat het eiland waarop het gebouwd is, een van de oudste bewoonde plaatsen van ons land is. Het kasteel herbouwd in 1482 bestaande uit een groot middengebouw met twee ronde torens en een kapel (dienstdoende als gemeentekerk), is gebouwd in witte en donkere stenen, die een schaakbordpatroon vormen, een unicum in België.

In 1680 kocht François van den Steen, hoofdmeier van Luik, de drie vierden van de goederen van Ferdinand Maximiliaan de Mérode. De rest werd door zijn zoon achttien jaar later aangekocht. Van dan af bleef Jehay eigendom van de familie van den Steen.

Het is onmogelijk hier zelfs een gedeeltelijke opsomming te doen van de meubelen die de handtekening dragen van vele kunstenaars en die van vele stijlen zijn. Het ivoorwerk, het houtsnijwerk, de ceramiek, de gedamasceerde wapens, de juwelen, de collecties van porselein, van zilver- en goudsmeedwerk, van oude uurwerken, van stempels, van cameeën, enz. zijn enig in hun genre. Het kasteel bezit ook talrijke wandtapijten van Aubusso, uit Vlaanderen en Brussel. Onder de Vlaamse, Hollandse, Duitse, Franse, Italiaanse en Spaanse schilderwerken vermelden wij de doeken van Cornelius de Vos, de Fluwelen Breugel, Sneyers, Francken, Van Ostade, Monnoyer, Tintoretto, Giordano, Murillo. Verscheidene portretten, waaronder dit van de bekende Nell Gwenn, zijn van de hand van Peter Leay.

In de grote hall ligt kantwerk waarvan het grootste gedeelte uit de collecties van de prinsbisschoppen van Luik komt. Men vindt er o.a. de huwelijks sluier van de eerste hertogin van Marlborough-Churchill ; verder ook een confidentiële brief van de Engelse staatsman Disraëli aan markies Ormonde, grootvader van de overleden echtgenote van de huidige kasteelheer. Trouwens alle zalen bezitten herinneringen aan de Ormondes van Ierland : borstbeelden, portretten, staatsiekostuums, klederen, door hen gedragen bij de kroning van hun vorsten, kostbare doeken van Engelse meesters.

De eigenaar van Jehay ontdekte een verborgen toegang tot de gotische kelders, eveneens gebouwd uit muren met een schaakbordpatroon, en met schietgaten, waarschijnlijk uit vroegere tijden ; verder werden ook oude gangen bloot-

Gemeente RAMSDONK

(met medewerking van het Gemeentebestuur)

Ter gelegenheid van het verschijnen van het heemkundig werk : «RAMSDONK, in het verleden en het heden» (boekdeel samengesteld door H. Van de Ven, en ingeleid door Jos De Keersmaecker, voorzitter van 't Vaartland) :

Diverse Tentoonstellingen

op 3 EN 4 JULI 1976

in de inrichtingen van de Lagere meisjesschool, langs de Grotstraat.

Stellen ten toon :

JACQUI VAN LAER (Vaartlid) : schilderijen
JOS GOEDGEZELSCHAP (Vaartlid) : schilderijen
HUGO VAN DEN BOSSCHE : pentekeningen

Verder :

Tentoonstelling over Ramsdonk in het verleden en het heden. ZEER OVERZICHTELIJKE EN RIJKGEILLUSTREERDE BLADZIJDEN UIT DE RAMSDONKSE GESCHIEDENIS.

Openingsuren :

op zaterdag 3 juli : van 10 tot 12 uur en van 14 tot 21 uur

op zondag 4 juli : zelfde uurregeling.

OP ZONDAG 4 JULI (vanaf 15 uur)

K L O K K E F E E S T

in de grotinrichtingen (Grotstraat)

Algemene leiding :

meester ANDRE VAN DEN BOSSCHE.

MEA CULPA... want in 't jongste Vaartnummer, onder de rubriek : «Bijdragen '75» (bladz. 3) werd het artikel over «WILLEBROEK» en opgesteld door medewerker en bestuurslid T. De Herdt, niet vermeld. Hopelijk hebben we hierbij dan ook aan vriend Tony gegeven, wat Tony toekomt...

De redactie.

**UIT DE OUDE DOOS...
EN TOCH «AKTUEEL»**

De geschiedenis van de aardappel

«Sedert enkele weken moeten heel wat arbeiders- en burgersgezinnen het zonder aardappelen stellen.

Het is niet omdat wij in België een tekort hebben aan deze knollen maar wel omdat hamsteraars er stocks van opgeslagen hebben en de waren slechts willen afstaan tegen betaling van buitenissige prijzen.

Men verkoopt iedere dag, min of meer in 't geheim, grote hoeveelheden aan 60 tot 65 frank per 100kg hetzij 60 tot 65 centiemen per kilo, wat aan deze eerlijke zwarthandelaars een opbrengst oplevert van 500 tot 550 percent. Is dit geen schandalige uitbuiting ? Is dit geen echte diefstal ? En dat gebeurt zomaar ongestraft zonder dat de politie er een stokje vóór steekt.

In zulke omstandigheden kunnen alleen de rijken zich veroorloven aardappelen te eten en zij die er het meest behoefte aan hebben moeten het zonder stellen.

Na de laatste oogst werden er statistieken opgemaakt en, met inbegrip van de verzendingen vanuit Nederland, waren er in België voldoende aardappelen tot de volgende oogst. Men stelde toen een maximumverkoopprijs vast en de weinig of niet begoede bevolking verheugde er zich over aardappelen te kunnen kopen aan redelijke prijzen.

Maar men heeft geteld zonder rekening te houden met de vlugheid van de hamsteraars. Deze hielden hun voorraden verborgen en wachten het gunstigste ogenblik af om buitensporige prijzen te vragen.

...

Wie triomfeert er nu ? Wie maakt er zich nu rijk ? Wie stuurt de vastgelegde maximumprijzen naar de maan ? Dat zijn de hamsteraars ! En iets wat hen dit jaar zo goed gelukt is zullen ze vast en zeker volgend jaar herbeginnen».

Dit artikel werd gepubliceerd in het Brusselse dagblad «L'INFORMATION» en draagt als datum... ZONDAG 21 MEI 1916. Verkoopprijs van deze krant... 10 centiemen.

gelegd. Gerestaureerde schoorstenen uit de 13e en 15e eeuw versieren deze prachtige kelders waarin een zeer belangrijk oudheidkundig museum is ondergebracht. De ontdekkingen van graaf van den Steen, evenals deze, voortkomend van de lokale opzoekingen door de h. Destexhe, voorzitter van de «Chercheurs de Wallonie» zijn hier uitgesteld. In deze privé-verzameling, een der merkwaardigste van Europa, vindt men bewerkte silexen uit het Mousteriaans en het Gravettetijdperk, die uit Paleolitische en Mesolitische graven voortkomen, ceramiek uit het Neolithicum, glaswerk uit het Merovingisch en Romeins tijdperk. Onder de voornaamste bezienswaardigheden vermelden wij de enige voorhistorische schaats die in België bekend is, evenals een menselijk scheenbeen dat met een silex tot een geluidsinstrument werd bewerkt. In die vitrines zijn schedels uitgesteld waarvan enkele sporen van een schedelboring vertonen. Sommigen zijn van het Neanderthalen Cro-Magnontype, andere dateren uit het ijzertijdperk. Die wonderbare verzameling wordt aangevuld met meubilair, wapens en aardewerk uit alle tijdperken. Ze toont aan dat de eerste menselijke aanwezigheid in deze streek tot meer dan 30.000 jaar teruggaat.

Het met water omgeven kasteel van Jehay, opgetrokken in een klein landelijk dorpje, komt tot zijn recht dank zij de beplantingen en de vele loofbomen. De huidige eigenaar tekende het nieuwe tracé van de tuinen, die hij daarenboven verfraaide met Italiaanse fonteinen en prachtige bronzen beelden door de graaf zelf gemaakt. Dank zij de rijkdom van zijn verzamelingen is Jehay een werkelijk historisch en kunstmuseum geworden. Het is onmogelijk hier een opsomming te doen van alle kunstwerken.

Het kasteel, enig in zijn genre, is een bezoek overwaard. Het ligt op 95 km ten O. van Brussel en op 18 km van Luik. Het is te bezichtigen van 1 mei tot 30 september op zaterdag, zondag en feestdagen van 14 tot 18 uur. Fotograferen is toegelaten.

Ik had de eer en het genoegen de graaf te mogen fotograferen bij een van zijn kunstwerken.

Zeer voldaan over het bewonderen van al die mooie dingen, maar met grote dorst, verlaten wij het prachtig domein om even in het «parc de la verdure» een verfrissing te gebruiken. Na nog wat nagepraat te hebben over hetgeen we

bewonderden in het kasteel en het natuurschoon daaromheen, was het tijd voor de terugreis.

Onze reisroute ging over Hoei, Tienen, langs Aarschot, Heist-op-den-Berg, alwaar we nog samen in Mylène-Center avondmaalden. Onderweg, in de autocar, werden moppen getapt, Vlaamse liederen gezongen. Eenieder was ten zeerste voldaan over de reis.

Ik voelde mij enigszins moe bij het einde van mijn eerste «reisleiding», maar de tevredenheid en dankbaarheid van alle reisgenoten deden mijn vermoeidheid vlug vergeten.

Het was een enig mooie, leerrijke dag !

Cl. Distelmans-Brems

Willebroeks Brouwerijmuseum

GEOPEND en GRATIS TOEGANG
van MEI tot en met SEPTEMBER
iedere eerste zondag van de maand
van 15 tot 20 uur.

Groepen tot 30 personen steeds welkom
op aanvraag, tel. (031) 86 60 56 ;
of schriftelijk : Stationsstraat 3 Willebroek.
Liefst op week-ends.
Geleide rondgang op aanvraag.

IN HET STAMINEE :
steeds schep met boerenbrood voor mini-
mum 20 personen, bij gemeld bezoek.
Frisse dranken naar ieders smaak.

**DUVEL
MOORTGAT**

**VERDUVELD
GOED !**